

İLK KAPTANIDERYA BİYOGRAFİLERİNDEN ŞEHRİZÂDE MEHMED SAİD'İN “ZÜBDETÜ'L-AHBÂR”I

Nurten Sevinç*

Öz

Tarih ilminin önemli bir parçası olan biyografya türüne dair kaleme alınan eserler arasında kaptanıderyalara dair olanlar da vardır. Müellifler tarafından müstakil olarak yazılan bu tür eserler şüphesiz alanın araştırmacıları için büyük önem taşımaktadır. Bunlardan biri Osmanlı tarihinin yazma kaynakları arasında yer alan, yakın zamana kadar pek bilinmeyen ve kaynak olarak kullanılmayan *Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika bi'l-Bibâr*'dir. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY, nr. 2548'in 291b-366b varakları arasında bulunan bu eser kaptanıderyaların biyografilerine tahsis edilen ilk eserlerden olması bakımından önemlidir. Söz konusu bu çalışmamızda XVIII. asırda Şehrîzâde Mehmed Said tarafından telif edilen *Zübdetü'l-Abbâr* üzerinde durulacaktır. Ezcümle eserin müellifi ve yazma nüshasına dair malumat verildikten sonra muhtevası, kaynaklarıyla olan münasebet ve eserde biyografileri yer alan kaptan paşaların tercüme-i halleri özetlenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika bi'l-Bibâr*, Kaptanıderya, Şehrîzâde Mehmed Said.

* Dr., Fatih-İstanbul / Türkiye, nurten.sevinc@gmail.com, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0001-8846-9775>

From the First Chief Admiral Biographies Şehriîzâde Mehmed Said's "Zübdetü'l-Ahbâr"

Abstract

Among the works written on the type of biography, which is an important part of the science of history, there are also those about the chief admiral. Such works, which were written independently by the authors, are undoubtedly of great importance for the researchers of the field. One of them is among the writing sources of Ottoman history, *Zübdetü'l-Ahbâr el-Müte'allika bi'l-Bihâr*, which was not known and used as a source until recently. İstanbul University Rare Works Library, TY, this work, which is among the leaves 291b-366b of nr. 2548, is important in that it is one of the first works devoted to the biographies of the chief admirals. In this study we mentioned, *Zübdetü'l-Ahbâr*, which was written by Şehriîzâde Mehmed Said in the 18th century, will be emphasized. Especially after giving information about the author of the work and its manuscript, its content, the relationship with its sources and the translation of the capitan pashas whose biographies are included in the work will be summarized.

Keywords: *Zübdetü'l-Ahbâr el-Müte'allika bi'l-Bihâr*, Chief admiral, Şehriîzâde Mehmed Said.

Giriş

Tarih ilminin önemli bir parçası olan Osmanlı biyografyacılığı, İslâm tarihindeki Arap tabakat ve İran tezkire geleneğinin uzantısı olarak XVI. asırda gelişmiş, daha sonra tabakat, tezkire ve evliya menkıbeleri tarzında özgün biyografik eserler ortaya konulmuştur. XVII. yüzyıl Osmanlı coğrafyasında başta Nev'îzâde Atâî ve Kâtib Çelebi'nin yanı sıra birçok tarihçi, âlim, edip ve gezgin biyografik türde eserler yazmışlardır. XVIII. asırda ise biyografi türünde vefeyât ve tezkire gibi eski geleneğin devamı niteliğindeki eserlerin yanı sıra meslek guruplarına göre müstakil çalışmalar da yapılmıştır. Bunların başlıcaları arasında genel biyografyalar, ulemâ, meşâyih, şuarâ, padişah, sadrazam, şeyhülislâm, hattat, reisülküttap, dârüssaâde ağaları, musikişinas ve kaptanıderya biyografileri bulunmaktadır. Kezâ XIX ve XX. yüzyıllarda da biyografi türündeki büyük çeşitliliğin artarak devam ettiğini söylemek mümkündür¹.

¹ Abdülkadir Özcan, *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*, Kronik Kitap, İstanbul 2020, s. 71, 125, 174-183, 232, 236.

Osmanlı deniz kuvvetlerinin en büyük âmiri ve donanmanın başkomutanı olan Kaptanıderya/kapudanpaşa² makamına getirilen kimselerin biyografileri birçok müellif tarafından müstakillen kaleme alınarak muhtelif eserler oluşturulmuştur. Bunlardan kaptanıderya biyografilerine tahsis edilen ilk eser Kâtib Çelebi hayranı ve takipçisi olan Şehrîzâde Mehmed Said tarafından *Tuhfetü'l-Mustafaviyye fî-Beyân-ı Kapudanan-ı Devlet-i 'Alîyye* ismiyle hazırlanarak (1746-1750) yıllarında kaptan paşalık yapan Şehsuvar-oğlu Hacı Mustafa Paşa'ya takdim edilmiştir. Müellif söz konusu eserinde Baltaoğlu Süleyman Bey (1451-1453)'den başlayarak³ Baltacı Mehmed Paşa'ya (1704-1 ay, 19 gün) kadar bu makama gelen kaptanıderyaların biyografilerini vermiştir. Ancak yine Şehrîzâde tarafından bazı marifet ehli kimselerin sözü edilen eserin hacimli olduğu ve kısaltılması talebi doğrultusunda, Rebî'ülevvel 1162 (Şubat-Mart 1749) tarihinde *Zübdetü'l-Abbâr el-Miite'allika bi'l-Bihâr* adlı eser kaleme alınmış ve es-Seyyid Mustafa Paşa'ya sunulmuştur. İlk kaptanıderya olarak kabul edilen Baltaoğlu Süleyman Bey'den başlayarak Soğanyemez Mahmud Paşa'ya (1746-7 ay, 12 gün) kadar gelen kaptan paşaların biyografilerine tahsis edilen *Zübdetü'l-Abbâr* her ne kadar *Tuhfetü'l-Mustafaviyye*'nin muhtasarı olarak bilinse de Frenk Abdurrahman Paşa'dan Soğanyemez Mahmud Paşa'ya kadar gelen 20 kadar daha fazla kaptanıderyanın biyografisini ihtiva etmesi bakımından ehemmiyet arz etmektedir⁴.

Daha sonra ardından Hafid Mehmed Efendi *Sefînetü'l-Vüzerâ* isimli biyografyasında Osmanlı kaptanıderyalarının hal tercümelerini müstakil olarak toplamış, eserde Baltaoğlu Süleyman Bey'den 1792'de kaptanıderyalığa getirilen Küçük Hüseyin Paşa'ya kadar kaptan paşalardan söz etmiştir⁵. Bu eseri takiben kaptan paşalarla ilgili türünün diğer bir örneği olarak Râmizpaşazâde Mehmed İzzet Bey'in Baltaoğlu Süleyman Bey'den Sâid Paşa'ya (1839-1841) kadar kaptanıderya biyografilerini verdiği *Harîta-i Kapûdânân-ı Deryâ*⁶ ile Ahmed Nazîf Efendi'nin

² Kelimenin menşei, delalet ettiği mana, kaptan paşalık teşkilatı, bu müessesenin kuruluşu, geçirdiği değişiklikler vb. hususlara dair bilgi için bk. İsmet Parmaksızoğlu, "Kaptan Paşa", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6, Eskişehir 2001, s. 206-210; Salih Özbaran, "Kapudan Paşa", *The Encyclopaedia of Islam (EI)*², (İng.), Vol IV, Leiden 1978, pp. 571-572; İdris Bostan, "Kapudan Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 24, İstanbul 2001, s. 354-355.

³ Süleyman Beyoğlu (Yatak), "Sadrazamlar ve Kapudan-ı Deryalar Hakkında Yazılan Biyografik Eserler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 69, İstanbul 1990, s. 142.

⁴ Şehrîzâde Mehmed Saîd, *Zübdetü'l-Abbâr el-Miite'allika bi'l-Bihâr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY, nr. 2548.

⁵ Küçük Hüseyin Paşa'ya takdim edilen bu eser için bk. Kazasker Mehmed Hafid, *Sefînetü'l-Vüzerâ*, nşr. İsmet Parmaksızoğlu, Şirketi Mürettibiye Basımevi, İstanbul 1952. Ayrıca bk. Abdülkadir Özcan, "Hafid Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 15, İstanbul 1997, s. 111-112.

⁶ Râmizpaşazâde Mehmed İzzet, *Harîta-i Kapûdânân-ı Deryâ*, İstanbul 1285.

Sefînetü'l-Vüzerâ' isimli eserlerinden de söz edebiliriz. Fevzi Kurtoglu'nun muhtasar olarak kaleme aldığı *Osmanlı İmparatorluğu'nda Kaptan Paşalar*' adlı makalesini de bu türün son örneği olarak değerlendirebiliriz⁸.

Makalemizin konusunu XVIII. asır müverrihlerinden Şehrîzâde Mehmed Said'in derya kaptanlarına dair kaleme aldığı önemli biyografik eserlerinden biri olan *Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika bi'l-Bihâr* oluşturmaktadır. Söz konusu bu çalışmaya ilişkin müstakil detaylı bir değerlendirilme yapılmamış olmasına rağmen XX. yüzyılda tarih ve edebiyat sahasında yapılan araştırmalarda *Zübdetü'l-Abbâr*'ı görmek mümkündür. Meşhur bibliyografya alimi Bağdatlı İsmail Paşa eserinde *Zübdetü'l-Abbâr*'dan ismen bahsederken⁹ Bursalı Mehmed Tahir, Baltaoğlu Süleyman Bey'den başlayarak Soğanyemez Mahmud Paşa'ya kadar olan kaptanıderyaların biyografilerini içerdiğini ve *Tuhfetü'l-Mustafaviyye*'nin muhtasarı olduğunu belirtir¹⁰. Kezâ F. Babinger de Osmanlı tarihi müelliflerine dair kaleme aldığı çalışmasında eserin başlangıç ve bitişine ilişkin aynı bilgileri vermektedir¹¹.

Bunların yanı sıra günümüzde de *Zübdetü'l-Abbâr*'dan istifade edenlerin sayısı çok fazla değildir. Faruk Bilici hazırladığı mezuniyet tezi ve ansiklopedi maddesinde çok özet bilgi vermiştir¹². Orhan F. Köprülü ise doğancılıktan kaptanıderyalığa getirilen ve ardından sadrazam olan Hâfız Ahmed Paşa'nın biyografisine dair *Zübdetü'l-Abbâr*'ın 306b varlığını kullanmıştır¹³. Abdülkadir Özcan *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri* isimli kıymetli çalışmasında eserin içeriğinden ve künyesinden kısaca söz etmiştir¹⁴. Nurten Sevinç de 2020 yılında hazırladığı doktora tezinde *Zübdetü'l-Abbâr*'ı tanıtarak bazı tespitlerde bulunmuş, ayrıca *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü (Türkçenin Yazılı Birikimi)* projesinde eseri ana hatları ile

⁷ Yunus Aktı, *Ahmed Nazîf Efendi ve Nakibüleşraflara Dair Eseri. Riyâzu'n-Nukabâ, Talil Metin*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 10.

⁸ Mahmut H. Şakiroğlu, "Hüseyin Fevzi Kurtoglu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 26, Ankara 2002, s. 450-451.

⁹ Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâbu'l-Meknân fi'z-Zeyli 'alâ-Keşfi'z-Zunûn 'an-Esâmî'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, İstanbul 1366-1947, II, 223.

¹⁰ Bursalı Mehmed Tâhir, "Şehrîzâde Mehmed Said Efendi", *Türk Yurdu*, cild: 6, sayı: 62, (30 Mart 1330), s. 2070; keza *Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika Bi'l-bihâr* için bk. ayn.mlf., *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1342, III, 75-76.

¹¹ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazınları ve Eserleri*, çev. Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1992, s. 324.

¹² Faruk Bilici, *Şehrîzâde Mehmed Said Efendi'nin Târîh-i Nerpevdâ Metni*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Kürsüsü, İstanbul 1974 (Mezuniyet tezi) s. VII; keza *Zübdetü'l-Abbâr* için bk. ayn.mlf., "Şehrîzâde Mehmed Said", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 38, İstanbul 2010, s. 473.

¹³ Orhan F. Köprülü, "Hâfız Ahmed Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 15, İstanbul 1997, s. 84-85.

¹⁴ Özcan, *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*, s. 150.

tanıtıcı bir madde yazmıştır¹⁵. Son olarak Davut Adlığ ise *Tuhfe-i Mustafâviyye Fî Beyân-ı Kapudanân-ı Devlet-i Aliyye* isimli doktora çalışmasından hacim ve muhteva bakımından farklılık arz eden ve *Tuhfetü'l-Mustafaviyye*'nin intihâbı/özeti niteliğindeki *Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika Bi'l-Bihâr*'ı kullanmamıştır¹⁶.

Görebildiğimiz kadarıyla Osmanlı bahriyesinin en büyük amiri ve donanmanın idarecisi olan *kapudan paşa* biyografilerine ilişkin yazılan ve daha fazla kaptan paşayı ihtiva etmesi bakımından türünde ilk olan bu eser her hangi bir araştırmacı tarafından çalışılmamıştır. Bu gibi sebeplerle üzerinde durulacak *Zübdetü'l-Abbâr*'ın incelemesinin araştırmacıların istifadesine sunulmasının faydalı olacağı düşünülmüştür. Çalışmanın giriş kısmında kaptan paşalara dair biyografik mahiyette kaleme alınan eserlere kısaca temas edildikten sonra Şehrîzâde Mehmed Said ve *Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika bi'l-Bihâr*'ına ilişkin açıklayıcı bilgiler verilerek *Tuhfetü'l-Mustafaviyye* ile arasındaki münasebet üzerinde durulmuştur. Akabinde *Zübdetü'l-Abbâr*'da yer alan kaptan paşaların biyografilerine dair özet bilgiler verilmiştir.

Şehrîzâde Mehmed Said ve Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika Bi'l-bihâr

15 Şaban 1133 (11 Haziran 1721) tarihinde İstanbul'da doğan Şehrîzâde Mehmed Said Efendi, Defterdar Damad Mehmed Paşa'nın mektupçusu olan Şehrî Mehmed Efendi'nin oğludur. Ailesine ilişkin nesep zincirini Mehmed Şehrî ibn Yusuf bin Mustafa ibn Nasuh eş-Şehîd şeklinde belirten müellifin ailesi hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Fakat babasının ilmî ve meslekî yönüne ilişkin az da olsa malumata sahibiz. Mehmed Said altı yaşında iken Kur'ân-ı Kerîm okumaya başlamış, tahsili sırasında farklı disiplinlerden pek çok eser okumuş ve Pir Kadı Yusuf Efendi ile Mehmed Efendi gibi kimselerden ders almıştır. Yirmi yaşında muhtelif ilmî sahalara dair Arapça, Türkçe manzum ve mensur tarzda pek çok risaleler kaleme almışsa da *Metnü't-Tevârîh* isimli eserinde belirttiği üzere bunların birçoğunu çeşitli engellerden dolayı temize çekememiştir. Hâcegân-ı Divân-ı Sultânî'den olan Şehrîzâde, babası gibi bazı maliye kalemlerinde çalışmış, 1159/1746-1747 senesinde hacca gitmiş ve 1178/1764-1765 tarihinde vefat etmiştir. Birçok alanda eser kaleme almış üretken bir müellif olan Şehrîzâde'nin bilhassa başta tarih alanında olmak üzere pek çok eseri bulunmaktadır. Şüphesiz onun hacim ve muhteva bakımından en önemli eseri *Kurretü'l-Ebsâr/Târîh-i*

¹⁵ Nurten Sevinç, *Şehrîzâde Mehmed Said ve Kurretü'l-Ebsâr (Târîh-i Nevpeyda) Adlı Eseri: Tablî ve Metin*, (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2020 s. 16-18; *Zübdetü'l-Abbâr* için bk. ayn.mlf., "Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika bi'l-Bihâr", *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tecs.yesevi.edu.tr/madde-detay/zubdetu-l-ahbar-el-muta-allika-bi-l-bihar> (08/01/2022).

¹⁶ Şehrîzâde Mehmed Said Efendi, *Tuhfe-i Mustafâviyye Fî Beyân-ı Kapudanân-ı Devlet-i Aliyye*, haz. Davut Adlığ, Efe Akademi, İstanbul 2020, s. 56.

Neupeydâ veya *Nubbe-i Sa'îdî* olarak da bilinen tarihidir. Bunun dışında Kâtib Çelebi'nin *Cihânnümâ'sına* zeyl olarak kaleme aldığı *Ravzatü'l-Enfûs fi't-Târîh*, *Kurretü'l-Ebsâr*'ın özeti niteliğinde olan Arapça *Meñü't-Tevârîh*, siyasetnâme ve kanunnâme türü eseri *Tâcü'l-Kavânîn*, biyografik tarzdaki *Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika Bi'l-bibâr*, *Tuftetü'l-Mustafaviyye*, *Zeyl-i Devbatü'l-Meşâyib*, *Gül-i Zîbâ Zeyl-i Hadîkatü'l-Vüzerâ*, *Gülşen-i Mülûk* ve *Mahzenü's-Safâ ve Kenz-i Dürer-i Ziker-i Şu'arâ* gibi eserlerinin yanı sıra dinî ve felsefî içerikli çalışmaları da bulunmaktadır¹⁷.

Makalemizin konusunu teşkil eden Şehrîzâde'nin *Zübdetü'l-Abbâr* adlı biyografik eseri İ.Ü Ktp., TY, nr. 2548'in 291b-366b varakları arasında yer almaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla tek nüshadır. Güncel kütüphane kayıtlarında *Zübdetü'l-Abbâr*'ın 212x124mm. ebatında olduğu bilgisi mevcuttur. Sarih hatla kaleme alınan eserde dibace akabinde kırmızı söz başlıkları ve sonunda fihristi vardır. Her varığında on beş satır bulunan *Zübdetü'l-Abbâr*, Şehrîzâde'nin diğer eserlerinden de hattına aşına olduğumuz kadarıyla özensiz bir çabuklukla Rebî'ülevvel 1162 (Şubat-Mart 1749) tarihinde yazdığı müellif hattı çalışmasıdır. Zira eserin son kısmında verilen bilgiler bu durumu tasrih etmektedir.

“*Vaka'a'l-bitâm 'alâ yedi'l-Hakîr el-müstebâm el-müellif el-Fakîr el-hâc 'Abdü'l-'Alîm Muhammed Sa'id el-mu'terif bi'l-'acız ve't-taksîr eş-Şebîr beyne etrâbehü bi-Şehrîzâde nâle mâ-erâdehu fi-şehri Rebî'ülevvel li-sene isnâ ve sittîn ve mi'e ve elf min-hicreti men-lebu 'izâz ü ve's-şeref...*”¹⁸. Eserin daha sonra temize çekilip çekilmediğine dair bilgimiz yoktur.

148

Müellif dibace kısmında dua ifadeleri ile başlayarak kendini takdim etmekte, muhteva itibarıyla *Zübdetü'l-Abbâr*'dan ve eserini neden kaleme aldığından bahsetmektedir. Bu bağlamda, Şehrîzâde'nin *Tuftetü'l-Mustafaviyye*'sinin muhtasarı niteliğinde olan eser, Fatih Sultan Mehmed döneminin kaptan-ı deryâlarından Baltaoğlu Süleyman Bey'den başlayarak Soğanyemez Mahmud Paşa'ya kadar gelen kaptan paşaların biyografilerini ihtiva etmektedir¹⁹. Ancak bu dönemlerde kaptan paşalık yapanlardan bazıları eserde yer almamaktadır. Nitekim sıralamada Hamza Bey (1453-1456), Kasım Bey (1459-1461), Hadım İsmail Bey (1461-1462), Yakub Bey (1462-1463), Zağanos Mehmet Paşa (1463-1466), Kara-Nişancı Davud Paşa (1502-1503), İskender Ağa-Paşa (1511-1514), Sinan Bey-Paşa (1514-1516), Bayram Paşa (1522-?), Süleyman Paşa (?-1531-1532), Hatîbzâde Yahya Paşa'dan (3

¹⁷ Müellifin hayatı ve eserleri için bk. Nurten Sevinç, “Şehrîzâde Mehmed Said: Hayatı ve Eserleri”, *F5M İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sayı 20 (2022 Güz), s. 211-237.

¹⁸ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 366a-366b.

¹⁹ Müellifin başka bir eserinde verdiği malumattan *Zübdetü'l-Abbâr*'ı kendi dönemine kadar getirmek istediği “*Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allikatü bi'l-Bibâr Câmîü'l-hurûf 'abd-i Hakîr-i şikeste-zamîrin zemân-ı Ebü'l-Feth'den 'asrımıza gelince...cem' u tertîb itdiği Tuftetü'l-Mustafaviyye nâm mecmû'anın müntehabıdır*” ifadesinden anlaşılmaktadır. Bk. Sevinç, *Şehrîzâde Mehmed Said ve Kurretü'l-Ebsâr*, s. 16.

Temmuz 1743-29 Eylül 1743) bahsedilmemektedir²⁰. Kendi ifadesiyle hal tercümesi verilenlerden ne kadarının vezir ve emirlerden kapudan oldukları kısaltılarak, bazı fetihlerini de ihtiva edecek şekilde tertip edilmiştir. Devamla Şehrîzâde eserini beyit ve nesirle sitayişte bulunduğu es-Seyyid Mustafa Paşa'ya takdim etmek üzere telif ettiğini, ancak bazı marifet ehli kimselerin kinaye yoluyla eserin çok hacimli olduğunu ve kısaltılmasını talep etmesi üzerine *Zübdetü'l-Abbâr*'ı kaleme aldığını naklen aşağıda verdiğimiz ifadelerle açıklamaktadır.

“...Bundan akdem Devlet-i ‘Alîyye-i ebed-peyvend-i ‘Osmâniyye’de Tersâne-i ‘Âmirî zühûrundan ilâ-vaktinâ bâzâ ki, târîh-i rûznâmçe-i ‘âlem sene ihdâ ve sittîn ve mi’e ve elf ile ferhunde-rakam olduğu ‘âm-i ferah-encâmın evâsıttır, ne mîkdar vüzerâ vü ümerâ câ-nişân-i mesned-i kapudânî olmuşdur ber-vech-i icmâl ba ‘zı fütûhât-ı celûlelerini hâvî ve ta bîrât-ı rûzmerreyi muhtevî bir târîh keşîde-i silke-i takrîr kılınup hâlîyâ ol mesned-i ‘ulyâyı kudûm-ı behcet-rûsûmlarıyla pür-zâb ü zeyn iden düstûr-ı sâni debrin kahramânı vezîr-i bezîr-i Cember-naẓîr sâhib-i re’y-i dil-peẓîr;

Li-münşihî

Sâhib-i bahr-ı lutf ve kân-ı kerem

Sâhib-i ‘adl u dâd ve sâm-ı semer

a’nî-bih Hâccü’l-haremeyn es-Seyyid Mustafa Paşa dâme bi’l-birri zîkerihî ve feşâ hazretlerinin nâm-ı nâmî ve ism-i sâmilerine telif olunmağla ol mecmû’a-i ‘acîbe Tuhtetü’l-Mustafaviyye ismiyle mürtesem kılınmış idi. Hâke-i dârü’l-iclâl-i kîmyâ-naẓîrlerine ‘arz u itbâf tasmîm-kerde-i dil-i pür-melâl iken ba ‘zı ehl-i ma’ârif kesrî’l-hacm olduğuna ta rîz idüp el-ibtisârı matlûbun neşâdesince bir mîkdar ihtisâr ü icâz olmasın tecvîz ü enseb görmeleriyle ba ‘de’t-tefekkeür ve’l-mülâhaza işbu risâle-i müşkîn-makâle ol nüsha-i nerpeydâdan intihâb ve Zübdetü’l-abbâr el-Müte’allika bi’l-Bihâr ile tevşîm olunup gark-ı ‘arak-ı şerm-sârî olarak huẓûr-ı Âsafânelerine ‘arz ü takdîm olundu. Telakki bi’l-kabûl aksâ mâ-yetemennâdur”²¹.

Yine eserin “*Tenbûl*” başlığı altındaki giriş kısmında “*kaptan*”, “*leven*” ve “*tersane*” sözcüklerinin menşei, geçirdikleri şekil ve anlam değişikliğine dair bilgi verilmektedir²². Akabinde müellif tersane sözcüğünün önemi konusunda Katib Çelebi’nin görüşüne yer vererek ona katılmadığını ifade etmektedir. Ancak müellifin, kapudanlığa yapılan tevcih mevzusunda söyledikleri Katib Çelebi’yi destekler niteliktedir. Devlet-i Aliyye’de deniz seferlerinin İstanbul fethinden sonra

²⁰ İsmail Hami Danişmend, *İzâble Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, 5, İstanbul 1971, s. 173-175, 177, 178, 179, 180, 212.

²¹ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 291b-292a.

²² Eserde, kaptan kelimesinin etimolojik tahlili “Kapudan lafzı mahall-i dâl-ı mühmelede tâ-i karâset ile kaptân muhaffef İtalyan lügatıdır. Baş ve bûğ ve reis-i kavm ma’ nâsına müştemildir. Elsine-i keşîbânda mütedâvil orsa ve puca ve lügât-ı sâire hep bu kabildendir” şeklinde yapılmıştır. *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 292a-292b; Sevinç, *Şehrîzâde Mehmed Said ve Kurretü’l-Ebsâr*, s. 18.

meydana geldiğini, ilk zamanlarda kaptanların Gelibolu sancağını tasarruf ettiğine dair görüşleri şu şekildedir:

“...Ve bu Devlet-i ‘Alîyye’de *esfâr-ı bihâr İstanbul fethinden sonra zühûr etmiştir. Evâil-i hâlde kapudânlar Gelibolu sancağına mutasarrıf olup feth-i mahmiyye-i Kostantaniyye’den sonra bi-hasebi’l-iktizâ ba‘zı vüzerâyâ ber-vech-i arpalık livâ-i mezbûre ile mansıb-ı kapudânî tevçih olunup nicesi dabi sancak beyi pâyesinde hizmet idiip mukâbilinde Cezâir pâyesi ve niçe kalâ‘ vü bıka‘ fethi ve Kıbrıs ve Rodos ve Sakız gibi cezâyiri zıbt u teshîr gibi hizmet-i ‘azîmede bulunursa rütbe-i celîle ve vezâret ibsân u ‘inâyet olunurdu...*”²³.

Zübdetü’l-Abbâr sade özet diyebileceğimiz bir nesrin yanı sıra²⁴ yer yer *beyit, li-münşühâ, Târîh, Mısrâ‘ Rabmî, ‘Ârif, Vehbî, Vâlid-i zîşân* ve *Hamdi* gibi başlıklar altında kaleme alınan şiirlerle de süslenmiştir. Eserde tasnif ve tertip bakımından sığ olmayacak şekilde her varlığında on beş satır bulunmaktadır. Bütün kaptan paşalar için ayrılan varaklar eşit miktarda olmayıp bazıları daha detaylıdır. Ayrıca derkenarlara, tashih ve iptallere de pek tesadüf edilmemektedir.

Zübdetü’l-Ahbâr’ın Kaynakları

Şehrihzâde *Zübdetü’l-Abbâr*’ı oluştururken zaman zaman kaynağının adını veya müellifinin ismini zikretmek suretiyle muhtelif eserlerden istifade etmiştir. Bazen de her ikisine işaret etmeden kaynağına dair genel bir ifade kullanmıştır. Kâtib Çelebi²⁵ ve *Tuhfetü’l-Kibâr*’ndan “*Tuhfetü’l-Kibâr’da nakş-ı sabâiyif ü âsâr kılındığı üzre*²⁶, *Hâcî Halîfe lakab Kâtib Çelebi merbûm Tuhfetü’l-Kibâr’da*²⁷, *Tuhfetü’l-Kibâr’da mastûrdur*²⁸ ifadeleriyle söz etmektedir.

Osmanzâde Ahmed Tâib’in *Hadikatü’l-Vüzerâsı*’nı “... *nigâste-i sabâiyif-i Hadikatü’l-Vüzerâ olmağla*²⁹, *Hadikatü’l-Vüzerâ’da terkîm olunduğu üzre*³⁰, *Hadikatü’l-Vüzerâ’da nigâste-i sabâiyif tabkik ü beyân kılındığı üzre*³¹, *Hadika’da mastûr olduğu üzre*³², *Hadikatü’l-Vüzerâ müellifi mevlânâ zevî’s-sa‘âde merbûm ‘Osmanzâde tabrîri üzre*³³ gibi ifadelerle eserine almıştır.

²³ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 292b-293a. Ayrıca *Takvîmü’l-Tevârîh*’den naklen verilen bu bilgi için bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, TTK Yay., Ankara 1988, s. 414.

²⁴ Müellifin Erzurum şehri için daha çok Selçuklu paraları üzerinde yazılan *Erzenü’r-Rûm* şeklinde bir kullanımı tercih etmesi ilginçtir. Bk. *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 307a, 317b.

²⁵ “Kâtib Çelebi tahrîri üzre” bk. *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 296a.

²⁶ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 293b.

²⁷ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 304b.

²⁸ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 318a.

²⁹ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 294a.

³⁰ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 305b.

³¹ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 308a, diğer benzer yerler için bk. vr. 310b, 326a-326b, 336a.

³² *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 317b.

³³ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 338a.

Şehrîzâde'nin "Ravzatü'l-Ebrâr'da nigâste-i sabâ-yîf tabkîk kalındığı üzere³⁴, Mevlânâ Karaçelebizâde Abdülazîz Efendi tabrîri üzere³⁵, Mevlânâ el-Me'âlim Çelebizâde Efendi tabrîri üzere³⁶ gibi benzer kullanım tarzı ile Osmanlı şeyhülislâmı ve tarihçisi olan Karaçelebizâde Abdülazîz Efendi'nin Ravzatü'l-Ebrâr'ını kullandığını da görmekteyiz.

Müellifin, Şârihülmenârzâde Ahmed Efendi'nin kaleme aldığı tarihin müsveddelerini Na'imâ'dan naklen kullandığını "Na'imâ merbûm müverrib Şârihülmenârzâde'den nakl ider ki"³⁷, ifadesinden anlamak mümkündür. Ayrıca yer yer Na'imâ'da geçen bilgiyi kendi eseriyle karşılaştırarak itirazda bulunmaktadır. "...Eğriboz muhâfazası nâmıyla ol diyâr abâlîsi üzerlerine taslât olunduğu hayret-engîz-i 'ukalâ-yı 'asr olmuştur deyü Na'imâ'da mezkeûr ve bu kavline i'tirâz-ı 'abd-i Hakîr mecmû' amızda mastûrdur dahi niçe maballe vâlî ve kâimmakâm-ı sadr-ı 'âlî olup Celâlî Paşa'ya iltihâk töhmetiyle katl olunmuştur..."³⁸. Bazen de verdiği bilgiye muhalif bilgi varsa onu belirtir. "...bi-fazlîbî te'âlâ sâlimen ve gânimen Âsitâne-i sa'âdete gelîp sene-i zülka'desinde ma'zûl oldu Na'imâ tabrîri buna muhâlifdir"³⁹.

Müellifin kullandığı diğer bir kaynak Şemseddîn-i Bağdâdî'ye istinaden Tuhfetü'l-Elbâb isimli eserdir. Zübdetü'l-Abbâr'da "Tuhfetü'l-Elbâb müellifi Şemseddîn-i Bağdâdî tabrîri üzere⁴⁰, Tuhfetü'l-Elbâb müellifi tabrîri üzere Erzurumî Süleymân Paşa'nın...⁴¹ ifadeleriyle kaynağına işaret edilmektedir. Ancak söz konusu Şemseddîn-i Bağdâdî'nin bu eseri Şehrîzâde'nin Tuhfetü'l-Mustafaviyye'sinde yanlışlıkla olsa gerek Tuhfetü'l-bâb şeklinde yazılmıştır⁴².

Takvîmü't-Tevârih Zeyli ile Târîh-i Râşid peşi sıra kullandığı kaynaklar arasındadır "... 'azl ü tenkîl olundu deyü Takvîmü't-Tevârih Zeyli'nde mastûr ve kapudan olduğu gün der-'akab Kara Mustafa Paşa kapudan olduğu Mevlânâ Râşid Efendi Târîhî'nde mezkeûrdur"⁴³. Eserin farklı kısımlarında yine müstakil olarak Râşid Târîhî'nin yanı sıra⁴⁴ "Emîr Buhârî Şeyhî Feyzîzâde eş-Şeyh Mehmed şeyhî kuddise sırruhu Zeyli'nde mezkeûr ve Târîh-i Râşid'de kahyonlar kapudanı idi deyü mastûrdur"⁴⁵ cümlesinde gösterildiği gibi farklı kaynaklarla kullanımı da söz konusudur. Osmanlı şeyhülislâmı, vak'anüvis ve şair olan Çelebizâde Âsım İsmâil Efendi'nin vekâyinâmesinden de istifade ettiğini

³⁴ Zübdetü'l-Abbâr, vr. 296a.

³⁵ Zübdetü'l-Abbâr, vr. 302a, 307b.

³⁶ Zübdetü'l-Abbâr, vr. 351a.

³⁷ Zübdetü'l-Abbâr, vr. 320b.

³⁸ Zübdetü'l-Abbâr, vr. 331a. Bk. Na'imâ Mustafa Efendi, Târîh-i Na'imâ, haz. Mehmet İpşirli, TTK Yay., VI, Ankara 2014, 1689.

³⁹ Zübdetü'l-Abbâr, vr. 323a.

⁴⁰ Zübdetü'l-Abbâr, vr. 344b.

⁴¹ Zübdetü'l-Abbâr, vr. 350a. Tuhfetü'l-Elbâb'ın geçtiği yer için ayrıca bk. vr. 353a.

⁴² Adlıg, Tuhfe-i Mustafaviyye, s. 68, 414.

⁴³ Zübdetü'l-Abbâr, vr. 333a.

⁴⁴ Zübdetü'l-Abbâr, vr. 355a-355b.

⁴⁵ Zübdetü'l-Abbâr, vr. 346a.

söylemek mümkündür⁴⁶. Ayrıca “Bu tahrîrât şu‘arâ ve fusehânın ser-bülendi Sâmî Mustafa Efendi’nin Târîhi mâ-sadakıdır. Takvîmü’l-Tevârîh Zeyli bu kıyâsa muhâlif olduğu tettebbu‘îna gayr-ı hafîdir”⁴⁷ şeklinde verdiği bilgiden hareketle Sâmî Mustafa Efendi’nin (1730-1733) yılları arasındaki olayları kaleme aldığı *Zeyli* de kullandığını söyleyebiliriz.

Müellifin kaynakları arasında babasının tarihinin de yer aldığını Şahin Mehmed Paşa’ya ilişkin verdiği malumattan öğrenmekteyiz. “Şabîn Mehmed Paşa’dır, Târîb-i vâlid-i mâcîdde nigâşte-i kalem-i tabkîk kuldüğü üzre ‘an-aslîn kul kethudâsı Türk Şa‘ban Ağa’nın ‘abd-i memlûkünden olup...’⁴⁸.

Eserde Canım Hoca Elhâc Mehmed Paşa’ya dair bilginin yer aldığı satırlarda müellifin *Ravşatü’l-Elbâb* isminde belirttiği kaynak Şemseddîn-i Bağdâdî’ye ait *Tuhfetü’l-Elbâb* isimli eser olabilir⁴⁹. “Canım Hoca Elhâc Mehmed Paşa’dır. Ravşatü’l-Elbâb müellifi tahrîri üzre cezâire-i mâ‘mûre-i Mora muzâfâtından Koron didikleri mahalde pâ-y-endâz-ı keşt-i vücûd olmuşdur. Hâlet-i suğrunda fenn-i deryâyı gereği gibi tekâmîl itdikden sonra sefîne reîsi olup, re‘si-i mi‘ede hemşerisi ‘Abdülfeţab kapudan ile Cezâyir’e ‘azîmet idiler. Ravşatü’l-Elbâb’da...⁵⁰”

Şehrîzâde yer yer “Tafsîl-i ahvâli nigâşte-i hâme-i müverrihîn olmağla tettebbu‘-ı âsâr-ı selefe ibâle olundu⁵¹, tafsîl-i ahvâli ve tekâmîl-i ef‘al-i hayr-iştîmâli zâb-ı sutûr-ı safabât-ı müverrihîn olmağla⁵² nigâşte-i sahâyif-i erbâb-ı kitâb-ı mâ‘ârîfdir⁵³, sahâyif-i ketâib-i erbâb-ı mâ‘ârîfdir⁵⁴ ve nigâşte-i sahâyif-i ketâib-i vekâyi‘-nüvâsândır”⁵⁵ şeklindeki genel tarzdaki ifadelerle kullandığı kaynağının ismini zikretmemektedir.

Tuhfetü’l-Mustafaviyye ile Bağlantısı

Zübdetü’l-Abbâr ile *Tuhfetü’l-Mustafaviyye* arasında hacim ve muhteva bakımından benzerlik itibarıyla münasebet kurulabileceği gibi bu iki eserin birbirinden ayrıştığı yönler de bulunmaktadır. Nitekim farklı bir tarzda ele alınan *Tuhfetü’l-Mustafaviyye*’nin mukaddime kısmında Hz. Ömer, Emevîler, diğer bazı İslam devletleri dönemindeki denizcilik faaliyetleri ve Osmanlılar’da tersanecilik ve denizciliğin gelişim süreci dönemlere ayrılarak çok özet şekilde değerlendirilmiştir.

⁴⁶ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 346b.

⁴⁷ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 360b.

⁴⁸ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 361a.

⁴⁹ Şehrîzâde zaman zaman bu tür iltibasları yapıyor.

⁵⁰ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 357a.

⁵¹ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 297b.

⁵² *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 299a.

⁵³ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 345a.

⁵⁴ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 321a.

⁵⁵ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 363b.

Hemen arkasından asıl konuya geçilerek Baltaoğlu Süleyman Bey'den Baltacı Mehmed Paşa'ya kadar gelen kaptanıderyaların biyografilerine yer verilmiştir⁵⁶.

Muhteva açısından *Zübdetü'l-Abbâr*'ın her ne kadar *Tuhtetü'l-Mustafaviyye*'nin muhtasarı niteliğinde olduğu belirtilmiş olsa da eser Fatih Sultan Mehmed dönemi kaptanıderyâlarından Baltaoğlu Süleyman Bey'den başlayarak Soğanıyemez Mahmud Paşa'ya kadar gelen farklı uzunlukta kaleme alınan kaptan paşaların hayatlarını ihtiva etmektedir. Yani eserde, *Tuhtetü'l-Mustafaviyye*'de yer almayan *Frenk Abdurrahman Paşa, Veli Paşa, Aşçı Hacı İbrahim Paşa, Köseç Ali Paşazâde Mehmed Bey, Hacı Ahmed Paşa, Orsa Poça İbrahim Hoca, Abaza Damad Süleyman Paşa, Liman Reisi Süleyman Hoca, Canım Hoca Elhâc Mehmed Paşa, Mustafa Paşa, Abdî Paşa, Çerkes Osman Paşazâde Hâfîz Ahmed Paşa, Şabîn Mehmed Paşa, Murâbıt Elhâc Hüseyin Hoca, Ebûbekir Paşa, Laz Ali Paşa, Süleyman Paşa, Mustafa Paşa (Kara Mustafa Paşa'nın oğlu), Râtıb Ahmed Paşa ve Soğanıyemez Mahmud Paşa* gibi kaptan paşalara da yer verilmiştir⁵⁷.

Zübdetü'l-Abbâr'da kronolojik sıra gözetilerek ele alınan kaptan paşa biyografileri genel olarak daha sade, ölçülü ve şişkinlik yapmayacak şekilde ele alınmıştır. Nitekim Mora ve İnebahtı'nın fethi için donanma tedarikine başlayan Davud Paşa'nın iki göge hazırlaması detayı *Zübdetü'l-Abbâr*'da bulunmamaktadır⁵⁸. Bazen de müellif *Tuhtetü'l-Mustafaviyye*'de verdiği malumatı birkaç satır ile geçiririrken *Zübdetü'l-Abbâr*'da konuya dair kaynaklarını mukayeseli bir şekilde kullanarak adeta tarihçiliğini konuşturur. Bu durumu Mustafa Paşa'nın (Kaya Paşazâde) kaptanlığı meselesinde görmek mümkündür⁵⁹. Yine her iki eserde zaman zaman verilen bilgiler bazı ifade farklılıklarıyla muhteva yönü bakımından aynı paralellikte⁶⁰ ve birbirini tamamlayıcı niteliktedir⁶¹.

⁵⁶ Adlığ, *Tuhfe-i Mustafaviyye*, s. 59.

⁵⁷ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 349b-366a.

⁵⁸ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 295b-296a; Adlığ, *Tuhfe-i Mustafaviyye*, s. 154.

⁵⁹ "...Ulû'l-elbâba hafî değıldir ki, bu tahrîrâtđan münfehim olan budur ki, mezbûr Pertev Ağa'nın donanma-yı hümayûn ile Bahr-ı Sefid'e 'azîmeti mukayyed değıldir ...Mustafa Paşa'nın kapudan olması sahihdir. Na'imâ merhûm bu mâddeye ...târîhinde Sinan Paşa 'Acem'e serdâr nasb olundukda kapudanlık Ca'fer Paşa'ya tevcih olundu. Kayazâde'nin kapudan olduğu ba'zı tevârihte mezkûrdur dimişdir. Kâtib Çelebi merhûmun gerek *Fezlekesi*'nde ve gerek *Takvîmü'l-Tevârîhi*'nde ve sair mu'teberâtđa merkûm Ca'fer Paşa Derviş Paşa'dan sonra on beş târihinde kapudan oldu deyü tasrih olunmuşdur. Na'imâ dahi on beş vekâyî'ini hilâl-ı tahrîrde böyle zikr itmiş iken bâláda bu tahrîrâtı bu maddeye vâkıf olmadığına edelli delildir. Ve tercemesi âti Derviş Paşa Bey on dört târihinde kapudan olmuşdur. Cigalazâde Bey on üçde serdâr oldu. Bir seneden mütecâviz vakt ü zemân Tersâne-i 'âmireye kapudan paşasız olmak hayyiz-i imkândan ba'iddir. Međer vekil ola merkûm Perviz Ağa'nın kapudan vekili olduğu ise ânifen işâret olunduğu üzre mehere-i müverrihin 'inde mu'teber ve mu'ted değıldir. Sâhib-i tercemenin dahi vekâleti merkûm sahâyif-i müverrihin olmamağla Cigalazâde Sinan Paşa'dan sonra asâleten kapudan olduğuna bu tahrîrâtımız şahiddir...". *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 304b-305b; *Tuhfe-i Mustafaviyye*, s. 168.

⁶⁰ Kemankeş Ahmed Bey ve Uluç Ali Paşa için bk. *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 297b, 301a-301b; *Tuhfe-i Mustafaviyye*, s. 157-158, 164.

⁶¹ Mahmud Paşa için bk. *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 293b-294a; *Tuhfe-i Mustafaviyye*, s. 152.

Devamla müellif, *Tufterü'l-Mustafaviyye*'de yer verdiği bilgileri bazen eksik ya da yanlış olduğu kanaatinden hareketle değıştirme gereği duyar. Bu suretle, söz konusu eserde Bosna asıllı olan Davud Paşa'nın yirmi altı gün zarfında eşkiya elinde katl olduğunu belirtirken *Zübdetü'l-Abbâr*'da bu sürenin yirmi iki gün olduğunu ifade eder⁶². şehrîzâde yer yer *Mustafaviyye*'de temas etmediği bazı tarihleri de *Zübdetü'l-Abbâr*'da ikmal eder. Nitekim, Diğer Mustafa Paşa'nın (Maktul Halıcızâde damadı) Receb 1083'te (Ekim/Kasım 1672) vefat ettiğini belirtir⁶³. Ayrıca müellifin eserinde yer verdiği kaptan paşaların isimlerini daha görünür kılmak için ayrı ayrı başlıklar halinde verdiği de gözden kaçmamaktadır. Hüsâm Beyzâde Ali Paşa'nın oğlu Abdülkadir Paşa'nın kapudanlığını *Mustafaviyye*'de Kılavuz Ali Paşa başlığı altında yer verirken *Zübdetü'l-Abbâr*'da Vâlide kethüdâsı olarak bilinen Ali Paşa'dan sonra ayrı bir başlık altında gösterilmiřtir⁶⁴.

şehrîzâde eserinde kaptan paşalara ilişkin bilgi verirken *Tufterü'l-Mustafaviyye*'yi “*tafsîli nigâšte-i sahâ-yif-i Tufterü'l-Mustafaviyye kılndığı üzre*”⁶⁵, *tafsîli Tufterü'l-Mustafaviyye'de mersûm-ı hâme-i tabkık kılndığı minvâl üzre*”⁶⁶ ifadelerle ismen zikrettiği gibi⁶⁷ “*Tafsîl-i ahvâli mecmû'amızda mastûrdur*”⁶⁸, *tafsîli mecmû'amızda zâb-i sutûr-ı beyândur*”⁶⁹ ve *tafsîl-i terceme-i ahvâli mecmû'amızda terkîm olunduğu minvâl üzre*”⁷⁰ cümleleriyle de ilgili konu hususunda tafsilatına dair işaret ettiği kaynak da *Tufterü'l-Mustafaviyye* olmalıdır.

Bazen de ilgili mevzunun detayı hususunda her ne kadar *Tufterü'l-Mustafaviyye*'ye atıfta bulunsa da, orada da duruma ilişkin detay vermeyip tarihçilerin görüşüne havale ettiğini görüyoruz. Nitekim müellifin Uluç Ali Pařa'ya dair “*Tunus ve Halku'l-vad seferlerinde zühûra gelen hidemât-ı pesendide ve harekât-ı nâ-şenîdesi nigâšte-i sahâ-yif-i Tufterü'l-Mustafaviyye*”dir⁷¹ ifadesiyle bilgi detayı için kaynağına işaret ettiğini, *Tufterü'l-Mustafaviyye*'de ise “*Tunus ve Halku'l-Vâd seferlerinde zühûra gelen hidemât beyninde ve tedâbir-i rezînesi nigâšte-i şahâ-yif-i muverrihîndir*”⁷² diyerek tarihçilerin görüşüne işaret edip detay vermemektedir.

şehrîzâde bazı durumlarda da ele aldığı konuyu *Tufterü'l-Mustafaviyye*'nin yanı sıra diğer kaynaklarla da zikrederek detayına bakılmasını istemektedir. Kalaylıkoz

⁶² *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 310a; *Tuhfe-i Mustafaviyye*, s. 186.

⁶³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 329b.

⁶⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 333a; *Tufterü'l-Mustafaviyye*, s. 327.

⁶⁵ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 347a.

⁶⁶ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 348a.

⁶⁷ şehrîzâde “...kapudanlıkta bi-lutfihî te'âlâ kendüden vücûda gelen fütûhât u gazâvât nigâšte-i sahâ-yif-i *Tufterü'l-Mustafaviyye*”dir” ifadesiyle Musâhib Mustafa Pařa'nın fetih ve gazaları için detay bilgi vermeyerek kaynağını işaret etmektedir”. *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 340a.

⁶⁸ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 317a.

⁶⁹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 320b.

⁷⁰ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 330a.

⁷¹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 301b.

⁷² Adlığ, *Tuhfe-i Mustafaviyye*, s. 164.

Elhâc Ahmed Paşa'nın biyografisinde verdiği bilgi bu şekildedir. "Tafsîl-i ahvâli Tuftetü'l-Mustafaviyye ve Gül-i Zîbâ nâm risâlelerimizde mastûr olmağla bu mabalde tafsîlden icmâle 'udûl olundu"⁷³.

Muhtevası

Aşağıda *Zübdetü'l-Abbâr*'daki sıra gözetilerek derya kaptanlarına ilişkin çok kısa bilgi verilecektir.

Süleyman Bey: Baltaoğlu olarak tanınan Süleyman Bey, Devlet-i Aliyye'nin ilk kaptan-ı deryâsı olarak bilinir. İstanbul muhasarasında karadan gemi indirilmesi ve denizden kuşatılmasında hizmet etmiştir⁷⁴.

Has Yunus Bey: Fâtih Sultan Mehmed İstanbul'u feth ettikten sonra Enez'i alması için Has Yunus'u görevlendirmiştir. Yine bu dönemde birçok fethetme muvaffak olan Has Yunus yaklaşık yirmi yıl kapudanlık yapmıştır⁷⁵.

Mahmud Paşa: Kapıcıbaşılıktan çıkıp Mora ve Bosna'nın fethedilmesinde başarı sağlamış 860 (1455-1456) tarihinde vezaretine Rumeli eyaleti verilmiştir. Daha sonra azledilerek Gelibolu sancağı tevcih edilmiştir. Edirne yakınlarındaki Hasköy'de ikameti sırasında şehzade katli meselesinde şüphe üzerine 879'da (1474-1475) katli edilmiştir. Fatih döneminde beş sene kadar kaptanlık yapmıştır⁷⁶.

Ahmed Paşa: Bektaşî abdalları zümresinden olan Gedik Ahmed Paşa 880'de (1475-1476) donanma ile Kefe ve Azak'ı feth etmele görevlendirilmiş, akabinde Pulya'yı da almıştır. Bayezid döneminde katli edilen Ahmed Paşa dört yıl sadrazamlık ve beş yıl kaptan paşalık yapmıştır⁷⁷.

Mesih Paşa: Beylerbeylikten vezarete gelen Mesih Ahmed Paşa 884 (1479-1480) tarihinde donanma-yı hümayuna serdar olmuş ve Rodos fethi ile görevlendirilmiş, döndüğünde ise kendisine Gelibolu sancağı tevcih edilmiştir⁷⁸.

Sinan Paşa: Mesih Paşa'dan sonra kaptanıderyalığa getirilen Güveği Sinan Paşa 897 (1491-1492) tarihinde üç yüz pare gemi ile Avlonya'yı ele geçirmiştir. II. Bayezid döneminde iki yıl kaptanpaşalık yapmıştır⁷⁹.

Dâvud Paşa-yı Sâni: Fatih döneminde Anadolu beylerbeyi iken Bayezid döneminde Sinan Paşa'dan sonra kapudan-ı Bahr-i Sefid olmuş, Mora ve İnebahtı fethine azimet etmiştir. Yaklaşık on dört yıl kapudan olmuştur⁸⁰.

⁷³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 342b.

⁷⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 293a-293b.

⁷⁵ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 293b.

⁷⁶ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 293b-294a.

⁷⁷ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 294a-294b.

⁷⁸ "Dokuz yüz doksan beşde sadr-ı a'zam İbrâhîm Paşa'ya halef ve iki sene mürûrunda Galata'da Barûthâne mahzenine âteş isâbet idüp intifâsına sa'y iderken vücûdu telef oldu" (Metinde zikri geçen bu tarih 905 olmalı). *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 294b-295a.

⁷⁹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 295a-295b.

Hersekzâde Ahmed Paşa: Kâtib Çelebi tahriri üzere dört defa sadrazam ve iki kez kaptanıderya olmuştur. Sadrazamlıktan azledilerek 912'de (1506-1507) kapudan olup Modon ve Koron'un fethi ve Midilli ceziresinin ele geçirilmesinde rol oynayarak, beş sene kapudanlık yapmıştır⁸¹.

Cafer Paşa: Bu kapudan paşa zamanında bir fetih ve gaza gerçekleşmemiştir. Kanûnî Sultan Süleyman döneminde zulüm ve adaletsizlik töhmetiyle öldürülmüştür⁸².

Yalak Mustafa Paşa: Cafer beyden sonra kaptan olup Rodos'u feth etmiştir. Daha sonra Hayri Bey yerine Mısır valiliğine tayin edilmiştir. Kanuni döneminde yaklaşık iki yıl kapudanlık yapmıştır⁸³.

Kemankeş Ahmed Paşa: İki parmağına iki koyunu asıp derisini yüzecek kadar kuvvetli olan Kemankeş Bey okçulukta da maharet sahibi idi. Nitekim Okmeydanı'nda meşhur bir menzili bulunmaktadır. 940 (1533-1534) tarihinde derya kaptanlığına getirilerek seksen pare kadırğa ile Akdeniz'e bir sefer düzenleyerek birçok memlekete akınlar yapmıştır. Yine aynı sene Barbaros'un İstanbul'a geldiği sıralarda ölmüştür⁸⁴.

Hayreddin Paşa: Asıl adı Hızır olup, Eceovası'ndan Sipâhizâde ve Midilli fethinde gönüllü olarak yazılan Yakub adlı bir sipahinin oğludur. Kardeşleri gibi ticaretle meşgul olan Hızır, Rodos şövalyelerine esir düşen ağabeyinin kurtarılmasından sonra Antalya'da bulunan Şehzade Korkut'un himayesine girip on sekiz oturak bir gemi ile denizde gece gündüz kâfirler ile muharebe etmiştir. Kezâ, Tilimsân ve Cezayir şehirlerinde savaşmış, Cezayir'in Osmanlı topraklarına katılmasıyla da padişah adına hutbe okutulup sikke basılmıştır. 940 evâsıtında Cezayir'den geldikten sonra kapudan olmuştur. On üç yıllık kapudanlığı süresince birçok fethi imza atarak Osmanlı denizciliğini zirveye taşımıştır. 6 Cemâziyelevvel 953'te (5 Temmuz 1546) vefat etmiş ve Beşiktaş'ta yaptırdığı medrese yakınlarındaki türbeye defnedilmiştir. Vefatına "*Mâte reîsü'l-bahr*" (Denizin reisi öldü) sözü tarih düşürülmüştür⁸⁵.

Mehmed Paşa: "*Tavîl*" unvanıyla bilinen Mehmed Paşa, Bosna'nın Sokol köyünde büyümüş, İstanbul'da sarây-ı âmireye alınarak yetiştirilmiş ve kapıcıbaşılık ile taşraya çıkmıştır. Hayreddin Paşa'nın vefatından sonra kapudan olmuştur. Yaklaşık olarak iki yıl kadar Akdeniz muhafazasından sonra Rumeli eyaleti tevcihi ve 972 Zilkadesi'nde (Mayıs-Haziran 1565) ikinci vezir olmuştur. Semiz Ali

⁸⁰ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 295b-296a.

⁸¹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 296a-296b.

⁸² *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 296b.

⁸³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 296b-297b.

⁸⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 297b.

⁸⁵ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 297b-298b.

Paşa'nın vefatı üzerine sadrazamlığa getirilen Sokullu Mehmed Paşa üç padişaha vezîriâzamlık yapmıştır⁸⁶.

Sinan Paşa: Hırvat asıllı olup, Rüstem Paşa'nın öz kardeşidir. Tavîl Mehmed Paşa'nın azlinden sonra kapudan olmuştur. 959'da (1151-1152) yüz elli pare kadırğa ile birçok fethi muvaffak olmuştur. 961'de vefat etmiş ve Üsküdar'da defnedilmiştir. Beşiktaş'ta cami'i, medresesi ve bir hamamı mevcuttur. Vefatına Sihri-i sihr-ârâ adlı şair, "*Daldı rabmet denizine kapudan*" tarihini düşmüştür⁸⁷.

Piyâle Paşa: Hırvat asıllı olup, Sarây-ı Hümâyûn'a çerağ edilerek eğitimden geçmiştir. 954'de (1551-1552) kapıcıbaşılık ile taşraya çıkmış, 962'de (1554-1555) ise halefi Sinan Paşa'nın vefatıyla ve deniz savaşlarında gösterdiği başarılar üzerine kaptanlığa getirilmiştir. 965'te (1557-1558) beylerbeylik rütbesi verilmiştir. 967'de (1559-1560) Cerbe'yi feth edip, Anabolu kapudanını da getirerek büyük hizmetlerinden dolayı bu defa vezaret tevcihi az kalır gayesiyle Şehzâde Selim'in kızı Gevher Han Sultan ile evlendirilerek ona damat olmuştur. 973'te (1566) Sakız'ı Osmanlı topraklarına katmasıyla vezaret payesi taltif edilmiş; 975'te (1567) ise haslar ile vezîr-i sâlis olup 12 Zilka'de 985'de (21 Ocak 1578) vefat etmiştir. "*Çekmiş ecel dolusun nâgeh Piyâle Paşa*" mısrasıyla vefatına tarih düşürülmüştür. On dört yıl kapudanlık yapan Piyâle Paşa, Okmeydanı'nda yaptırdığı cami civarında medfûndur⁸⁸.

Ali Paşa: Müezzinzâde olarak tanınan Ali Paşa Sigetvar fethinde yeniçeri ağası iken II. Selim'in cülûsundan sonra 975'te (1568) kapudan olmuş ve Akdeniz'i muhafaza etmiştir. 976'da (1568-1569) donanma-yı hümâyûn ile Kefe ve Azak sahillerine sefere çıkmıştır. Kıbrıs fethinde bulunmuş 979'daki (1571) donanma bozgununda şehit olmuştur⁸⁹.

Diğer Ali Paşa: Uluç Ali Paşa olarak anılan bu kaptanıderya Hayreddin Paşa etbaından olup denizcilik hakkındaki bilgisini yine ondan tahsil etmiştir. Barbaros'un yetiştirmelerinden olması, Cezayir kapudanı iken aldığı yerinde tedbirler, diğer hizmet ve üstün gayretleri sebebiyle kapudan olmuştur. Uluç lakabı Kılıç'a çevrilmiştir. Ayrıca Tunus ve Halkulvâdî seferlerinde beğenilen hizmetleri bulunmaktadır. On altı yıl kapudanlık yapmış 995'de (1587) vefat etmiştir. Tophane sahilinde câmi-i şerifi sahasında hazırlattığı türbesine defnedilmiştir⁹⁰.

İbrahim Paşa: Bosna asıllı olup silâhdarlığa kadar yükselmiş iken 987 Zilkade'sinde (Aralık/Ocak 1579/1580) yeniçeri ağalığına, 989'da (1582) Rumeli beylerbeyliğine getirilmiş ve 990 (1582-1583) tarihinde vezirlik payesi verilmiştir. 991'de (1583-1584) Hadım Hasan Paşa yerine Mısır valiliğine tayin edilmiş ve

⁸⁶ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 298b-299a.

⁸⁷ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 299b.

⁸⁸ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 300a-300b.

⁸⁹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 300b-301a.

⁹⁰ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 301a-301b.

993'te (1585) Şam'da meydana gelen isyanı bastırmıştır. Başarıları ve hizmetlerinin yanı sıra 994 Rebî'ülâhır'nda (Mart-Nisan 1586) III. Murad'ın kızı Ayşe Sultan ile evlenerek ikinci vezirliğe yükseltilmiştir. 995'te (1586-1587) Kılıç Ali Paşa'nın vefatından sonra kaptanıderyalığa getirildiyse de bir sene kadar kaptanlık yaptıktan sonra azledilerek 1003'te (1594-1595) kaymakam olmuştur. III. Mehmed döneminde üç defa, beş yıl kadar sadrazam olan İbrahim Paşa Muharrem 1010'da (Temmuz 1601) vefat etmiştir. Şehzadebaşı Camii haziresinde gömülüdür⁹¹.

Hasan Paşa: Uluç lakabıyla bilinen Hasan Paşa 996 (1587-1588) tarihinde Mağrib'den gelerek kapudan oldu. Yine aynı yılın sonlarında Trablusgarb'dan Yahya bin Yahya adındaki Hâricî'nin mehdilik iddiasıyla ortaya çıkıp bu kaleye musallat olması üzerine bölgeye donanma ile sefer düzenlenmiştir. Hasan Paşa bu fetih sonrasında İstanbul'a dönmüş ve 998 (1589-1590) yılında vefat etmiştir⁹².

Sinan Paşa: Frenk kapudanı Cigala'nın oğludur. Validesi Nova hisarı dizdarının kızı iken babası ile birlikte Sultan Süleyman zamanında esir düşerken, kendisi Sarây-ı Hümâyün hizmetine uygun görülmüştür. Sinan Paşa önce silâhdar, 980 (1572-1573) yılı sonlarında Çerkes Mustafa Ağa yerine yeniçeri ağası olmuştur. Erzurum, Bağdad ve Van eyaletlerine vali olduktan sonra vezaret ve Şark seferiyle serasker vekilliği verilmiş ve Hasan Paşa yerine kapudan olmuştur. 1003'de (1594-1595) azledilmiş, Eğri seferinde İbrahim Paşa'nın görevden alınmasıyla sadarete getirilmiştir. 1005'te Şam valiliği, 1006 Şevvali'nde (Mayıs-Haziran 1598) Halil Paşa'nın azliyle ikinci kez derya kaptanlığıyla görevlendirilmiştir. Son olarak İnebahtı ve diğer birçok düşman sahillerinin yanı sıra İran seferine serdar olarak görevlendirilmiş ordu bozguna uğrayınca Van'a çekilmiş ve bir süre sonra vefat etmiştir⁹³.

Halil Paşa: Bosna asıllı olup Bostancı Ocağı'nda çerağ edildikten sonra Harem-i Hümâyün'dan çıkarak vezir ve damat olmuştur. 1003 (1594-1595) tarihinde Cigalazâde Sinan Paşa'nın birinci azlinden sonra kapudanlığa getirilmiştir. Eğri seferine teveccüh ederken donanma-yı hümâyün ile Akdeniz'i muhafazaya çıkmıştır. Yaklaşık üç yıl kapudanlıktan sonra 1006'da (1597-1598) İbrahim Paşa yerine sadaret kaymakamı olmuş ve vezîr-i sâni iken Receb 1009'da (Ocak-Şubat 1601) vefat etmiştir. III. Mehmed dönemi kapudanlarından olan Halil Paşa, İstanbul'da Atik Ali Paşa Camii haremünde defnedilmiştir⁹⁴.

Mustafa Paşa: Kaya Paşazâde olarak bilinmektedir. Cigalazâde Sinan Paşa, Akdeniz kaptanı olduğu sıralarda 1013 (1604-1605) yılında İran seferine serdar tayin edilmesiyle Tersâne-i Âmire'de Pervîz Ağa'yı kaymakam yapmıştır. Nitekim müellif bu kimsenin donanma-yı hümâyün ile sefere çıktığını ve bunun bazı

⁹¹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 301b-302b.

⁹² *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 302b-303a.

⁹³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 303a-304a.

⁹⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 304a-304b.

kaynaklarda yazıldığını ancak sayılmadığını belirtmiştir. Cigalazâde'den sonra asaleten kapudan olan Kaya Paşazâde, Sultan I. Ahmed döneminde on dört ay kadar kapudanlık yapmıştır⁹⁵.

Dermiş Paşa: Bostancıbaşı iken Şaban 1014'te (Aralık-Ocak 1605-1606) Mustafa Paşa yerine vezirlik ile kapudan olmuştur. 15 Muharrem'de Lala Mehmed Paşa yerine sadrazam olduysa da çok geçmeden katl olunmuştur⁹⁶.

Cafer Paşa: Aslen Frenk olup, Kılıç Ali Paşa kullarındandır. Üç defa Kıbrıs beylerbeyliği yapmış, donanma-yı hümâyûn ile Akdeniz'e çıkıp 1015'te (1606-1607) Celâlîler isyanı sebebiyle Mısır hazinesini İskenderiye'den getirmiştir. 1016'da (1607-1608) azlolunduktan bir müddet sonra vefat etmiştir⁹⁷.

Ahmed Paşa: Hâfız mahlasıyla meşhur olan Ahmed Paşa Filibeli bir müezzinin oğludur. I. Ahmed döneminde sesinin güzelliği ve şairliği sayesinde padişah muhasipliğine kadar yükselmiştir. Daha sonra doğancıbaşılık, Şevval 1016'da (Şubat 1608) Enderûn-ı hümâyûn'dan vezirlik rütbesiyle çerağ edilerek Frenk Cafer Paşa yerine kapudan olmuştur. 1017'de (1608-1609) Donanma-yı hümâyûn ile İskenderiye'den Mısır hazinesini getirirken gemilerden bir kısmı Rodos yakınlarında Venedikliler'in eline geçmesi sebebiyle görevinden alınarak yerine Halil Paşa getirilmiştir. Söz konusu bu sene "Kalyonlar Yılı" demekle meşhurdur. Daha sonra yedi yıl Şam valiliği, 1032 senesi sonlarında (1622) Bağdat seraskerliği, Erzurum ve Van valiliği de yapmıştır. 1034 Rebiülâhır'nda (Ocak 1625) Çerkes Ahmed Paşa'nın vefatı üzerine sadrazamlığa getirilerek Bağdat seraskerliği ile görevlendirilmiştir. Dokuz ay Bağdat muhasarasında bulunan Ahmed Paşa fethin kolay olmaması üzerine kışı Halep'te geçirmiştir. 1036 senesi başlarında (1626) sadrazamlık görevinden alınarak yerine Halil Paşa getirilmiştir. Daha sonra İstanbul'a gelen Ahmed Paşa padişahın kız kardeşi Ayşe Sultan ile evlenmiştir. 1041 Rebiülevvelî'nde (Ekim 1631) Hüsrev Paşa yerine ikinci defa sadrazamlığa getirilmiştir. Sadareti kısa süren Ahmed Paşa Receb Paşa desisesiyle katl olunmuştur⁹⁸.

Halil Paşa: Kayseri'nin Zeytun kasabasında doğdu. Enderun'da eğitim gördükten sonra çakırcıbaşılık ile taşra çıkıp 1016'da (1607-1608) yeniçeri ağası 1018'de (1609-1610) Hafız Ahmed Paşa'nın yerine kaptanıderya oldu. Üç yıl kadar kapudan olup küçük ve büyük elliden fazla gemiler alarak pek çok fetih gerçekleştirmiş ve başarı sağlamıştır. 1021'de (1612-1613) Öküz Mehmed Paşa'ya selef, Şevval 1022'de (Kasım-Aralık 1613) ikinci defa kaptanıderyalığa getirilmiştir. 1025 Muharrem'inde (Ocak-Şubat 1616) Mehmed Paşa'nın azledilmesiyle sadaret makamına tayin edilmiştir. Devamla Erdebil üzerine serdar ve daha sonra

⁹⁵ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 304b-305b.

⁹⁶ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 305b-306a.

⁹⁷ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 306a-306b.

⁹⁸ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 306b-308a.

azledilmesine rağmen üçüncü defa Ali Paşa yerine kapudan olmuştur. Bir süre sonra tekrar görevine son verilmiş olsa da dördüncü kez kapudanlık makamına getirilmiştir. 1036 yılı başlarında Hafız Paşa'nın azlinden sonra ikinci defa sadarete getirilmiş ve 1040'da (1630) vefat edip Üsküdar'da mürşidi Aziz Mahmud Hüdâyî Dergah'ı yakınındaki türbesine defnolunmuştur⁹⁹.

Mehmed Paşa: İstanbul Karagümrük'te öküz nalbantlığı yapan birinin oğlu olup "Öküz" lakabıyla şöhret bulmuştur. Harem-serây-ı Hümâyün'da eğitim gördükten sonra silâhdarlık; 1016'da (1607-1608) Mısır valiliği hizmeti karşılığında İstanbul'a döndüğünde damat ve kapudanlık tevcih edilmiştir. 1023'te (1614) Nasuh Paşa yerine sadrazamlığa, yirmi altı muharreminde azl ve 28 Saferi'nde Halil Paşa'nın görevine son verilmesiyle ikinci defa sadrazam olmuştur. Daha sonra görevden alınarak Halep'e gönderilmiş ve orada vefat etmiştir¹⁰⁰.

Ali Paşa: Güzelce olarak bilinen Çelebi Ali Paşa, 996 (1587-1588) senesinde Tunus beylerbeyi iken Celâlî Yahya isminde birinin şehit ettiği İstanköylü Ahmed Paşa'nın oğludur. Daha sonra babasının intikamını alan Ali Paşa Dimyat beyi olmuş, on beş yıl bu görevde kaldıktan sonra 1011'de (1602-1603) Yemen beylerbeyliği, iki yıl Tunus valiliği yapmış, Mora ve Kıbrıs livalarına da mutasarrıf olduktan sonra Kubbealtı veziri iken Halil Paşa'nın azledilmesiyle kaptan-ı deryâ olmuştur. I. Mustafa'nın cülûsunda azledilmiş olsa da kırk günlük süre zarfından sonra Davud Paşa'nın azledilmesiyle ikinci kez aynı göreve getirilmiştir. İki yıl donanma ile Akdeniz'i muhafaza etmiş. 29 Muharrem'de Mehmed Paşa'nın azledilmesiyle sadrazam olmuştur. Yaklaşık on dört ay sadrazamlığı süresince çeşitli hizmetlerde bulunan Ali Paşa Rebiülâhır 1030'da (Mart 1621) vefat etmiş ve Beşiktaş'ta Yahya Efendi Dergahı civarındaki türbede defnedilmiştir¹⁰¹.

Davud Paşa: Bosna asıllı olup Harem-i hümâyün'da çukadar iken III. Mehmed döneminde kapıcıbaşı ile taşra çıkmıştır. 1013'de (1604-1605) Rumeli'ne vali; I. Mustafa'nın tahta çıkışında Çelebi Ali Paşa yerine kırk gün kadar kaptanlık yapmış, Dilaver Paşa'nın azledilmesiyle de sadrazam olmuştur¹⁰².

Mustafa Paşa: Niğdeli olup, II. Osman'ın Hotin seferinde yeniçeri ağası, dönüşte Halil Paşa yerine kapudan olmuştur. Daha sonraki zamanlarda defterdâr-ı şikk-ı evvele (baş defterdarlık) tayin edilmiş ve azledilmiştir. 1042 (1632-1633) senesinde selefi Hüseyin Efendi yerine vezaretle defterdarlık verilse de çok geçmeden katledilmiştir¹⁰³.

Receb Paşa: Bosna asıllı olup bostancıbaşı iken nıkris hastalığına mübtelâ olması sebebiyle emekliye ayrılmıştır. 1031'de (1621-1622) vezaret payesiyle

⁹⁹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 308a-308b.

¹⁰⁰ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 308b-309a.

¹⁰¹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 309a-309b.

¹⁰² *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 309b-310a.

¹⁰³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 310a-310b.

Karadeniz canibine kapudan kaymakamı olmuştur. Ramazan ayı sonlarında Kazak taifesiyle dört defa savaşmış ve galip gelmiştir. 1032'de (1622-1623) Halil Paşa'nın dördüncü defa azledilmesiyle kapudan olmuştur. Üçüncü seferinde iki yüz kadar sayka ile savaşıp galip gelmiştir. 1035'te (1625-1626) kaymakam fitnesi ortaya çıkmış, Receb 1041'de (Şubat 1632) Hâfız Ahmed Paşa'nın katledilmesiyle veziriâzamlığa getirilmiştir. Zamanında kötü tedbiri sebebiyle çok fazla karışıklık meydana gelmiştir. 28 Şevval 1041'de (18 Mayıs 1632) padişahın huzurunda katledilmiştir¹⁰⁴.

Hasan Paşa: Çatalca'da doğan Hasan Paşa, Dârüssâde ağası Koca el-Hâc Mustafa Ağa'ya tâbi olanlardandır. Mustafa ağanın saraçlığında yetişip sırasıyla matbah emini, çavuşbaşı ve mîrâhûr-ı kebîr olmuştur. Zilkade 1035'te (Temmuz-Ağustos 1626) kaptan paşalığa getirilmiştir. I. Ahmed'in kızlarından Fatma Sultan¹⁰⁵ ile evlenmiş, Tersâne-i âmire işlerine nizam vererek mahzenler ve gözler bina ettirmiştir. İlk seferi Akdeniz'e körfez sahillerine yapmış, ikinci kez Karadeniz'e gidip Kırım Canibek Giray'ı makamına oturtarak başarı sağlamıştır. 1038'de (1628-1629) Karadeniz tarafına vekil göndermiş kendisi ise donanma-yı hümâyûn ile Akdeniz taraflarına yönelmiştir. Rebiülevvel 1040'ta (Ekim-Kasım 1630) Receb Paşa'nın entrikalarıyla kapudanlıktan azledilerek Budin valiliğine tayin edilmiştir. Ancak burası başkasına tevcih edildiğinden Rumili'nde asker toplamakla memur edilmiştir. Yenişehir'den Tırhala'ya giderken Doğan Köprüsü menziline rivayete göre Receb Paşa tarafından zehirlenmiştir. Naaşı İstanbul'a getirilerek Gedik Paşa Mahallesi'nde bina ettiği mektep yakınlarına defnedilmiştir¹⁰⁶.

Mustafa Paşa: Canbolatzâde olarak bilinen Mustafa Paşa Sarây-ı hümâyûnda yetişmiştir. Silâhdarlıktan mîrâhûr-ı kebîr olmuştur. Çelebi Hasan Paşa'nın azlinden sonra kaptan-ı deryâlîğe getirilmiştir. 1041'de (1631-1632) donanmâ-yı hümâyûn ile Akdeniz'e gidip Mayna üzerinde iki İspanya gemisini şiddetli bir çarpışmayla aldıktan sonra Tersâne-i Âmire'ye döndüğünde Rumeli beylerbeyliği verilmiştir. Ayrıca Revan'a yardım için asker hazırlamakla memur olmuş ve 1046 (1636-1637) senesinde Erzurum'da katl edilmiştir¹⁰⁷.

Cafet Paşa: Sarây-ı hümâyûnda "bostancı" iken bostancıbaşı olmuştur. Zilhicce 1040'ta (Temmuz 1631) Canbolatzâde Mustafa Paşa'nın azledilmesiyle kaptanıderyalığa getirilmiştir. İlk seferinde donanmâ-yı hümâyûn ile Akdeniz'e çıkıp Kesendire önünde üç düşman kalyonu ile muharebeye tutuşmuştur. İkinci seferinde Karadeniz'i muhafazaya gitmiş dönüşte kendisine Budin valiliği verilmiştir. 1044 (1634-1635) senesinde Belgrad'da Nasuh Paşazâde Hüseyin Paşa tarafından öldürülmüştür. IV. Murad dönemi kapudanlarındandır¹⁰⁸.

¹⁰⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 310b-311a.

¹⁰⁵ Metinde sehven Ayşe Sultan olarak yazılmış.

¹⁰⁶ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 311a-312b.

¹⁰⁷ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 312b-313a.

¹⁰⁸ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 313a-313b.

Hüseyin Paşa: Yenişehir’de doğmuş, akabinde Eski Saray’da eğitilmiştir. Acemi baltacılar sınıfından olup ağa dairesinde hizmet etmiştir. İran’dan gelen elçi hüner gösterisi için demir yayın kirişini çıkartarak, tekrar kurulmasının imkânsızlığına dair “*Memâlik-i ‘Osmâniye’de bir pehlivân bulunur mu?*” diyerek kurulmasının imkânsızlığına dair sorusu üzerine Hüseyin Ağa söz konusu yayı Sultan IV. Murad’ın huzurunda kurarak iltifatına mazhar olmuştur. Silâhdar-ı şehriyârî iken büyük mîrâhurluğa getirilmiştir. Muharrem 1044 (Haziran-Temmuz 1634) Cafer Paşa’nın azliyle kendisine kapudanlık verilmiştir. Piyale Kethüda tersanede kaymakam ve kendisi rikâb-ı hümâyün ile Revan seferine gitmiştir. 1045’te (1635-1636) Mısır’a vali; 1049’da (1639-1640) Silâhdar Mustafa Paşa’nın azledilmesiyle ikinci defa kaptan paşalığa tayin edilmiştir. Aynı senenin sonlarında Karadeniz’de bulunduğu sıralarda kapudanlık Silâhdar Siyavuş Paşa’ya verilmiş, Hüseyin Paşa ise Özi muhafazasına tayin olunmuştur. Bosna ve Bağdat valiliklerinde bulunmuş, yaklaşık on beş yıl Girit serdarlığı yapmıştır. 1066 senesi evâsıtında Girit’e vezir olduğunda kaymakam Zurnazen Mustafa Paşa hileyle mührü kendisine tahvil etmiştir. Şevval 1067’de (Temmuz-Ağustos 1657) Çavuşzâde Mehmed Paşa’nın üçüncü kez azledilmesiyle üçüncü defa kaptanıderyalığa tayin edilmiştir. Rebiülevvel 1069’da (Kasım-Aralık 1658) Rumeli eyaleti tevcihine memur edilmiş olsa da birkaç ay sonra Yedikule’ye hapsedilerek idam edilmiştir. Yedikule dışında defnedilmiştir¹⁰⁹.

Mustafa Paşa: Arnavut asıllı olan Kara Mustafa Paşa, Yeniçeri Ocağı’nda Kara Hasan Ağa’nın yanında yetişmiştir. Onun yardımıyla önce yeniçeri ve solak olmuş daha sonra sırasıyla çorbacı, kul kethüdası ve sekbanbaşı olmuştur. Revan seferi ve kuşatması esnasındaki başarılarından İstanbul’a teşrif edince kaptan-ı deryalığa getirilmiştir. 1048’de (1638) Tayyar Mehmed Paşa’nın Bağdat seferinde şehit olması üzerine vezîriâzam olmuştur. Zilkade 1053’te (Ocak-Şubat 1644) Sultan İbrahim tarafından katl edilmiştir¹¹⁰.

Diğer Mustafa Paşa: Bâzergânzâde olarak bilinir. Kısa süre zarfında silâhdar, 1044’de (1634-1635) vezîr-i sâni, 1048’de (1638-1639) kapudan olmuştur. 1049’da (1639-1640) Karadeniz canibine gitmekten kaçınmış ve kendisine Rumeli eyaleti verilmiştir. Daha sonra Tımışvar’a nakl edilerek Sultan İbrahim döneminde katl edilmiştir¹¹¹.

Siyavuş Paşa: Abaza asıllı olup, Celâli Abaza Paşa’nın yetiştirmesidir. Saraya alınıp Kilerli Koğuşu’nda uzun süre hizmette bulunduktan sonra Has Oda’ya alınıp silâhdarlığa getirilmiştir. 1050 ortalarında (1640) Deli Hüseyin Paşa’nın ikinci defa azledilmesiyle uhdesine vezirlik ve kaptanlık verilmiştir. Azak Kalesi’nin istihlasına memur edilmiş, muvaffak olamaması nedeniyle azl edilmiştir. 1053’de (1643-1644)

¹⁰⁹ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 313b-315b.

¹¹⁰ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 315b-317a.

¹¹¹ *Zübdetü’l-Abbâr*, vr. 317a-317b.

Erzurum'da beylerbeylik, 1055'de (1645-1646) kubbe vezirliği, Silistre muhafazası 1061'de (1651) sadrazamlık verilmiş ve yetmiş gün kadar sonra azledilerek müsadere edilmiştir. 1066 evasıtında (1656) Silistre valisi iken ikinci defa sadarete getirilmiştir. Defterzâde Mehmed Paşa'nın öldürülmesine neden olmuş, kendisinin de vefat etmesiyle ikisinin cenazesi aynı vakitte kılınmıştır¹¹².

Piyâle Paşa: Tersâne-i Âmire kethüdâsı Uzun Piyâle olarak bilinmektedir. Bağdat fethinde Azak taraflarına memur edilmiş ve birçok fetih gerçekleştirmiştir. 1052'de (1642-1643) Siyavuş Paşa'nın azledilmesiyle Cezayir eyaleti payesiyle kapudan olmuştur. Mağrib Trablusu'nu gaye edininip muvaffakiyetle dönmüştür. 4 Muharrem 1054'de (13 Mart 1644) Piyâle Paşa, Yalı Köşkü'nde padişahın huzuruna çıkartılarak sorguya çekilmiş ve evinde bulunan hediyelerin ortaya çıkmasından dolayı katledilmiştir¹¹³.

Ebûbekir Paşa: Derya ümerâsındandır. Rodos beyi iken azledilip Devlet-i 'Aliyye'ye gelerek Piyâle Paşa'nın katledilmesi ile kaptanıderya olmuştur. Donanma-yı hümâyûn ile Akdeniz'e çıkıp Kalavri'ye kadar vararak gereği gibi muhafaza etmiş ve dönüşte Rebiülâhır 1054'te (Haziran-Temmuz 1644) vefat etmiştir¹¹⁴.

Yusuf Paşa: Aslen Bosnalıdır. İstanbul'a geldikten sonra Avratpazarı'nda oturan bölük ağalarından Ermeni Mustafa Ağa'ya intisap etmiş ve ölümü üzerine Sarây-ı Hümâyûn'a alınmıştır. Terakki ederek padişahın silâhdarı olmuştur. Sultan İbrahim döneminde bir süre görevini devam ettirerek hükümdarın musahipleri arasında yer almıştır. Daha sonra Kubbealtı veziri olup Bekir Paşa'nın ölümüyle 1054 (1644-1645) derya kaptanı olmuştur. 1055'te (1645-1646) İstanbul'a döndüğünde hizmetleri karşılığı Sultan İbrahim'in iki yaşındaki kızı ile usulen evlendirilmiştir. 5 Zilhicce 1055'te (22 Ocak 1646) Sultânzâde Mehmed Paşa desisesiyle katl olunmuştur¹¹⁵.

Musa Paşa: Yusuf Paşa'dan sonra kapudan olmuştur. 1056 (1646-1647) tarihinde donanma-yı hümâyûn ile Bozcaada taraflarında birçok fetih gerçekleştirmiştir. Sultan İbrahim döneminde bir yıl kapudan olmuştur¹¹⁶.

Diğer Musa Paşa: Devlet-i Aliyye'de kapıcılar kâtibi, şehremini ve bölük ağası olduktan sonra sipahiler ağalığından rikâbdar Şaban Ağa yerine Rebiülevvel 1055'te (Nisan-Mayıs 1645) yeniçeri ağalığı, Şevval 1055'te (Kasım-Aralık 1645) defterdârlık rütbesi, Zilhicce 1056'da (Ocak-Şubat 1647) Koca Mustafa Paşa'nın şehadetiyle kapudan olmuştur. Donanma-yı hümâyûn ile Akdeniz'de Sakız'a varıp Çeşme yakasında olan askeri almak sâdedinde iken güç yetiremeyip Eğriboz'a gelmiştir. Orada bile bozguna uğrayıp Girit ceziresi serdarı Gazi Hüseyin Paşa

¹¹² *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 317b-318a.

¹¹³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 318a-319a.

¹¹⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 319b.

¹¹⁵ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 319b-320b.

¹¹⁶ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 321a.

tarafından Anabolu'ya tayin edilmiş, muhasara olunup aldığı kötü tedbir sebebiyle azledilmiştir. Sultan İbrahim döneminde yedi sekiz ay kadar kapudan olmuştur¹¹⁷.

Fazlı Paşa: Bosnalıdır. Silâhdar iken Yusuf Paşa katlinden sonra İstanbul'da Atmeydanı'na bakan İbrahim Paşa Sarayı kendisine temlik edilmiştir. Rumeli beylerbeyliğinden uzaklaştırılarak İstanbul'a gelip Kubbealtı veziri olmuştur. Padişahın huzurunda sadrazam Ahmed Paşa'ya¹¹⁸ dair münakaşa ettiği için dört pare kadırğa ile Azak muhafazasına tayin edilmiş ve Cemâziyelâhır 1057'de (Temmuz-Ağustos 1647) Diğer Musa Paşa yerine kapudanlık verilmiştir. Yapılan muharebelerden sonra İstanbul'a dönerek Zilkade 1057'de (Kasım-Aralık 1647) azledilmiştir. Sultan İbrahim döneminde altı ay kadar kapudan olmuştur¹¹⁹.

Mehmed Paşa: Cinci Hoca'ya intisap eden Mehmed Paşa tersane kethüdası iken Fazlı Paşa'nın azledilmesiyle kapudan olmuştur. Rebiülâhır 1058'de (Nisan-Mayıs 1648) donanma-yı hümayûn ile Akdeniz'e çıkmış ancak boğazın düşman donanmasınca ablukaya alınması üzerine taşra çıkamamasından, kusurlu ve ihmali tutumundan sebep Sadrazam Hezarpâre Ahmed Paşa'nın durumu bildirmesi üzerine katli için hatt-ı hümayûn çıkartılmıştır. Yedi ay kadar Sultan İbrahim döneminde kapudanlık yapmıştır¹²⁰.

Ahmet Paşa: "Voynuk" lakabıyla şöhet bulan Hezargradî Ahmet Paşa'ya Devlet-i Aliyye'de bulunduğu bazı hizmetlerden dolayı vezirlik verilmiştir. Ayşe Sultan ile evlenerek Boğazhisar'ı muhafazasına memur edilmiş ve Himâroğlu¹²¹ Mehmed'ten sonra kaptan paşa olmuştur. Receb 1058'de (Ağustos 1648) tahttan indirilmesiyle yerine Sultan Mehmed geçse de kaptanlık görevini devam ettirmiştir. Rebiülâhır 1059'da (Nisan-Mayıs 1649) Akdeniz'e yönelerek Foça limanında bozguna uğramıştır. Daha sonra Girit'de Suda Adası muhasarasında vücuduna top mermisinin isabet etmesi neticesinde şehit olmuştur¹²².

Mustafa Paşa: Bıyıklı Mustafa Paşa olarak şöhet bulmuştur. Birçok vilayeti yönetip imaret yapmıştır. Rumeli beylerbeyi iken Girit serdarı Hüseyin Paşa'nın maiyetine memur edilmiş ve Voynuk Ahmed Paşa'nın şehit düşmesi üzerine donanmanın kumandasız kalmamasını sağlamak üzere kapudan olarak tayin edilmiştir. 1060 (1650) tarihinde Girit'te vefat etmiştir¹²³.

¹¹⁷ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 321b-322b.

¹¹⁸ Hezarpâre Ahmed Paşa olmalı.

¹¹⁹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 322b-323a.

¹²⁰ "...Piyâle Paşa'nın çerâğ-ı hâssı iken katline bâ'is olan Himâroğlu didikleri hamîr-nihâddir...". *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 323a-323b.

¹²¹ Bu kişi bazı kaynaklarda Ammârzâde olarak geçmektedir. "Yirmi altısında Kapudan 'Ammârzâde hisârda katl olunup, yerine Voynuk Ahmed Paşa kapudan oldu". Bk. Kâtib Çelebi, *Fezleke*, [Osmanlı Tarihi (1000-1065/1591-1655)], haz. Zeynep Aycibin, Çamlıca Yay., II, İstanbul 2016, 983; *Târîh-i Na'imâ*, IV, 1127.

¹²² *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 323b-324a.

¹²³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 324a-324b.

Mehmed Paşa: Haydar Ağazâde Mehmed Paşa'nın babası Yeniçeri Ocağı'nda iken kendisi ocakta kethüdâ bey olmuştur. Daha sonra mîrâhur-ı kebîr, ardından vezâretle Mısır ve Bağdat eyaletlerini idare ve imaret etmiştir. IV. Murad'ın kızı Kaya Sultan ile evlenmiş, Şevval 1059'da (Ekim-Kasım 1649) kapudan olup Sekbanbaşı Kôr Hüseyin Ağa ile Girit'e görevlendirilmiştir. 1060 Rebiülâhır'ında (Nisan-Mayıs 1650) donanma ile Akdeniz'de iken boğazın kafir gemileri tarafından kuşatılması neticesinde taşra çıkmanın mümkün olmaması üzerine 1060 Şevvali'nde (Eylül-Ekim 1650) azledilerek Rumeli beylerbeyliği rütbesi verilmiş ve bir süre sonra katledilmiştir. Silivri taşrasında defnedilmiş olup IV. Mehmed döneminde bir yıl kapudanlık yapmıştır¹²⁴.

Ali Paşa: Hüsâm Beyzâde Ali Paşa, deryâ ümerâsından babası Hasan Bey'in ölümüyle onun yerine geçerek Rodos Beyi olmuştur. Haydar Ağazâde'nin azliyle kaptanıderyalığa getirilmiştir. 1061'de (1650-1651) donanma-yı hümâyûn ile Akdeniz'e çıkıp iki kez düşman ile büyük bir muharebeye girmiş ve hezimete uğrayarak Tersâne-i 'Âmire'ye dönmüştür. Bir sonraki yıl bir iki adet geminin düşman eline geçmesiyle Mora eyaletiyle kaptanlıktan azledilmiş ve 1070 Şabanı'nda (Nisan-Mayıs 1660) diğer Ali Paşa'nın azledilmesiyle ikinci kez kapudan olmuştur. 1072 evâsıtında (1662) vefat etmiştir. IV. Mehmed döneminde iki defa dört yıl kadar kapudan olmuştur¹²⁵.

Mehmed Paşa: Çerkes asıllı olan Derviş Mehmed Paşa, Tabaniyassı Mehmed Paşa'nın kethüdâsıdır. 1047 (1637-1638) tarihinde Şam valiliği, Bağdat ve diğer bazı beldelerin imar faaliyetlerini yürütmüştür. 1061'de (1650-1651) Anadolu eyaletiyle Boğazhisarı muhafazasına memur edilmiştir. 1062 evâsıtında (Mayıs 1652) kapudan olup 1063 Rebiülâhır'ında (Mart 1653) Tarhuncu Ahmed Paşa yerine sadrazam olmuştur. Yirmi bir ay kadar sadâret sürecinden sonra felç geçirerek azledilmiştir¹²⁶.

Diğer Mehmed Paşa: Çavuşzâde olarak bilinir. Sivas eyaletinden azledilerek Derviş Mehmed Paşa'nın sadarete teşrif etmesiyle kapudan olmuştur. İki kez, yirmi üç ay kadar kapudanlık yapmıştır¹²⁷.

Murad Paşa: Arnavutluk'tan gelerek saksoncubaşı ocağında nefer, Bağdat seferinde kul kethüdâsı, IV. Mehmed'in cülûsu esnasında Yeniçeri ağası, 1059 evâsıtında (1049) Sofu Mehmed Paşa yerine sadrazam olmuştur. Şaban 1060'ta (Temmuz-Ağustos 1650) istifa ederek Budin eyaletinde beylerbeyi, 1063'te (1652-1653) Çavuşzâde Mehmed Paşa'nın azledilmesiyle kapudan olmuştur. Receb

¹²⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 324b-325b.

¹²⁵ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 325b-326a.

¹²⁶ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 326a-326b.

¹²⁷ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 326b.

1065'te (Mayıs-Haziran 1655) İpşir Paşa'nın katledilmesiyle ikinci kez vezîriâzam olmuştur¹²⁸.

Mustafa Paşa: Birçok vilayette valilik yapan Dellâk Mustafa Paşa, İpşir Mustafa Paşa'nın sadrazamlığında Kubbealtı veziri olmuştur. Kapudan Murad Paşa'nın sadrazamlık makamına getirilmesiyle kendisine kapudanlık verilmiş, 1073'te (1662-1663) adaletsiz tutum ve davranışları sebebiyle katledilmiştir¹²⁹.

Diğer Mustafa Paşa: Zurnazen lakabıyla bilinir. İlk görevi kapıcıbaşılıktır. Karaman valiliği yapmıştır. 1061 ve 1062 (1650-1652) tarihlerinde iki defa defterdarlığa getirilmiş ve 1063'te (1652-1653) Tımışvar valiliğine tayin edilmiştir. 1065'te (1654-1655) yirmi beş gün kadar kaptan olan Dellâk Mustafa Paşa'nın¹³⁰ çekilmesi ile kaptanıderyâlığa getirilmiştir. Akdeniz'de Sakız Adası önlerine ve Menekşe sahili dolaylarına kadar gitmiştir. 1066'da (1655-1656) Girit serdarlığına Hüseyin Paşa'nın getirilmesiyle Mustafa Paşa ayrıca sadaret kaymakamlığına tayin edilmiş, kısa süre sonra azledilerek Erzurum valiliğine gönderilmiştir. 1067'de (1657) Erzurum'da vefat etmiştir¹³¹.

Diğer Mustafa Paşa: Maktul Halıcızâde damadıdır. Küçük yaşlarda Beypazarı'ndan gelerek saraya alınmış ve silâhdarlık rütbesine yükseltilmiştir. *Ağalar Vak'ası* akabinde vezaret ve Zurnazen Mustafa Paşa yerine kapudan olmuştur. İhtilalden dolayı kapudanlık gâilesinden istifa etmiş ve üç yüz kese nakitle Hazîne-i Hümâyûn'un içinde bulunduğu müşkilattan dolayı yardım etmiştir. Receb 1066'da (Nisan-Mayıs 1656) Mısır eyaletine görevlendirilmiştir. Şaban 1067'de (Mayıs-Haziran 1657) Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa arzıyla Mısır'a Sivas eyaletinden azledilen Şehsuvaroğlu Gazi Paşa getirilmiş ve katli için ferman çıkarılmıştır. Katlinden haberdar olan paşa firara muvaffak olarak İstanbul'a gelmiş, Köprülü Mehmed Paşa'nın zulmünden gizlenerek yaşamıştır. Fâzıl Ahmed Paşa'nın sadarete gelmesiyle azledilerek üç defa Bağdat'a vali olmuş, Haleb ve Diyarbekir gibi yerlerde görevlerde bulunmuştur. Receb 1083'te (Ekim-Kasım 1672) vefat etmiştir¹³².

Kenan Paşa: Damad Sarı Kenan Paşa Gürcü asıllıdır. İstanbul'a gelerek saraya intisap etmiş, rikâbdarlık ve vezaretle padişah musahipliğinden sonra Sultan İbrahim'in kızı ile evlenerek silâhdar olmuştur. Muharrem 1064'te (Kasım-Aralık 1653) yeniçeri ağası, Şevval 1065'te (Ağustos-Eylül 1655) Kubbealtı veziri, iki defa Budin valisi olduktan sonra Silistre beylerbeyliğine tayin edildiği sıralarda Fırarî Kara Mustafa Paşa yerine kapudanlığa getirilmiştir. Donanma-yı hümâyûn ile

¹²⁸ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 326b-327a.

¹²⁹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 327a-328a.

¹³⁰ Söz konusu kişi bazı kaynaklarda Dellâl Mustafa Paşa olarak geçmektedir. Bk. Abdülkadir Özcan, "Mustafa Paşa, Zurnazen", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 31, Ankara 2020, s. 346-348.

¹³¹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 328a-328b.

¹³² *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 329a-330a.

Akdeniz'e sefere çıkmış, donanma büyük bozguna uğrayarak önemli ölçüde tahrip olmuştur. Başarısızlığının ardından azledilerek Eğriboz muhafazasına gönderilmiştir. Akabinde muhtelif görevlerde bulunan Kenan Paşa, Celâli Paşa'ya katılma töhmetiyle katledilmiştir¹³³.

Ahmed Paşa: Teberdârân-ı Sarây-ı Atık denilen Eski Saray baltacıları zümresindedir. Daha sonra Silistre eyaletiyle Boğazhisar muhafazasına tayin olunmuş idi. Vize yakınlarında düşman gemilerin ilerleyişine başarıyla engel olduğu için kaptanıderyalığa getirilmiştir. Sadaret makamı için tehlikeli görülmesi üzerine 1067 Safere'nde (Aralık 1656) Bosna eyaleti seraskerliği ile İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır¹³⁴.

Mehmed Paşa: Topal Mehmed Paşa vezirlik rütbesi ile Tımışvar beylerbeyisi iken Seyyid Ahmed Paşa azlinden sonra kapudan olmuştur. Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa Bozcaada fethini kumanda ettiği sıralarda başarda ile refakat etmeyip taşrada bulunmuş idi. Limni fethinde hizmeti görülmüş ve 1069 evâsıtında (1659) katl olunmuştur¹³⁵.

Ali Paşa: Vâlide kethüdâsı olarak bilinen Ali Paşa, defterdâr-ı şıkk-ı evvel (başdefterdar) olduktan sonra azledilerek vâlide sultan kethüdâlığı ve Şevval 1068'de (Temmuz 1658) Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın Erdel üzerine serasker olması ve Damad Sarı Kenan Paşa'nın azliyle rikâb-ı hümâyun kaymakamlığına getirilmiştir. 1069 Rebî'inde Hüseyin Paşa'nın üçüncü kez azledilmesi ve vâlide sultan iradesiyle kapudan, Şaban 1070'te (Nisan-Mayıs 1660) Belgrad seraskeri olduktan sonra Hüsâm Beyzâde kapudan olmuştur¹³⁶.

Abdülkadir Paşa: Ali Paşa'nın oğludur. Babası yerine kapudan olmuş ve azledilmiştir¹³⁷.

Mustafa Paşa: 1044 (1634-1635) yılında doğan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın babası Oruç Bey, Bağdat kuşatması sırasında şehit düşmüştür. Babasının dostlarından Köprülü Mehmed Paşa'nın himayesinde oğulları ile birlikte yetişmiştir. Yanova'nın fethi müjdesini getirmesiyle IV. Mehmed tarafından hizmeti mukabili 1068 evâhırında (1658) mîrâhûr-ı sânilîğe, iki yıl sonra da Silistre beylerbeyliğine tayin edilmiştir. Receb 1072'de (Şubat-Mart 1662) Diyarbekir beylerbeyi olduktan üç dört gün sonra Hüsâm Beyzâde Abdülkadir Paşa'nın azledilmesiyle kaptanıderyalığa getirilmiştir. Ayrıca 1073 Ramazan'ında (Nisan-Mayıs 1663) sadaret kaymakamlığı görevini yürütmüştür. 1076 Ramazan'ında (Mart-Nisan 1666) tekrar kaymakamlık görevine getirilmiş ve on dört yıl kadar kaymakamlık ve teşrifat görevlerini ifa etmiştir. Şaban 1087'de (Kasım 1676) Fâzıl Ahmed Paşa'nın vefat

¹³³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 330a-331a.

¹³⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 331a-332a.

¹³⁵ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 332a-332b.

¹³⁶ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 332b-333a.

¹³⁷ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 333a.

etmesiyle sadarete getirilmiş; 1089'da (1678-1679) Çehrin Kale'sini kuşatıp ele geçirmiştir. Muharrem 1095'te (Aralık 1683) idam edilmiştir¹³⁸.

Diğer Mustafa Paşa: Şam eyaletinden mazûl olan Kaplan Mustafa Paşa 1076 tarihinde (1665-1666) kapudan olmuştur. Zilhicce 1082'de (Mart-Nisan 1672) kaptanlıktan Haleb eyaletine görevlendirilmiştir. Safer 1087'de (Nisan-Mayıs 1676) Bağdat eyaletiyle tebci olunmuş, 1089'da (1678-1679) Çehrin Seferi'ne Kırım Han'ı Murad Giray maiyetine tayin olunup 1090 rebî'inde (1679) Kara İbrahim Paşa'nın azledilmesiyle ikinci defa kaptanıderyalığa getirilmiştir. Zilkade 1091'de (Kasım-Aralık 1680) donanma-yı hümâyûn ile İzmir'e gitmiş ve orada vefat etmiştir¹³⁹.

Ali Paşa: Derya ümerasından olan Köseç Ali Paşa Mora sancağına mutasarrıf iken Kaplan Paşa yerine Cezayir payesiyle kapudan ve 1087 rebî'inde (Mayıs-Haziran 1676) azl olunmuştur¹⁴⁰.

Mehmed Paşa: Seydi Ahmed Paşa'nın oğludur. 1087 (1676-1677) tarihinde Köseç Ali Paşa yerine kapudan olmuş, Akdeniz ve Karadeniz taraflarını muhafaza edip Ramazan 1088'de (Ekim-Kasım 1677) kapudanlığın Kara İbrahim Paşa'ya tevcih edilmesiyle uhdesine Rumeli beylerbeyliği verilmiştir. Tımışvar ve Kaniye valiliği yapıp 1095'te (1683-1684) Estergon muharebesinde şehit olmuştur¹⁴¹.

İbrahim Paşa: Kara kethüdâ olarak bilinen İbrahim Paşa Bayburtlu olup, Firârî Mustafa Paşa'nın iç oğlanıdır. Mısır valisi olunca kapıcılar kethüdâlığı ile çerâğ itmiş idi. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Silistre valiliği sırasında 1070 (1659-1660) tarihinde kethüdâsı olmuştur. Daha sonra Mustafa Paşa'nın rikâb-ı hümâyûn kaymakamlığına getirilmesiyle İbrahim Ağa, *Kara Kethüdâ* olarak anılmaya başlanmıştır. 1082'de (1671) mirâhûr-ı sânilige daha sonra mirâhûr-ı evvelige terfi etmiştir. Ramazan 1087'de (Kasım-Aralık 1676) vezirlikle kubbe altına alınmış, 1088 Ramazan'ında (Kasım 1677) kaptan-ı deryâlîğe getirilmiştir. 1090 rebî'inde ikinci defa kaptanlık, Kaplan Mustafa Paşa'ya tevcih edilmiştir. Kara Mustafa Paşa'nın katledilmesiyle yerine veziriâzamlığa getirilmiştir. Muharrem 1097'de (Aralık 1685) sadrazamlıktan azl ve 1098'de (1687) Rodos'ta katledilmiştir¹⁴².

Mustafa Paşa: Enderûn-ı hümâyûn'da Küçük Sipahi olarak iştihar bulan Bozoklu Bıyıklı Mustafa Paşa silâhdarlığa getirilmiş, Zilkade 1091'de (Kasım-Aralık 1680) kaptanıderya olmuştur. IV. Mehmed zamanında yaklaşık dört yıl kapudan ve Muharrem 1095'te (1683-1684) Babadağı seraskeri olmuştur. 1101'de (1689-1690) Şam valiliğine ve bir yıl sonra da Trablusşam'a tayin edilmiştir. Şaban 1103'te (1691-1692) rikâb-ı hümâyûn kaymakamlığı, Receb 1104'te (Mart-Nisan 1693) Sadrazam Hacı Ali Paşa'nın yerine sadarete ve Receb 1105'te (Şubat-Mart 1694)

¹³⁸ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 333a-334b.

¹³⁹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 334b-335a.

¹⁴⁰ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 335a-335b.

¹⁴¹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 335b-336a.

¹⁴² *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 336a-338a.

tekrar rikâb-ı hümâyun kaymakamlığına getirilmiştir. 25 Cemâziyelâhir 1110'da (29 Aralık 1698) vefat etmiş ve Edirne'de Üç Şerefeli Cami hazîresine defnedilmiştir¹⁴³.

Diğer Mustafa Paşa: Şeyh Kuloğlu'nun oğlu olan Musâhib Mustafa Paşa Safranbolu'da dünyaya geldi. Uzun süre hazine odasında hizmet etmiş, Zilkade 1073'te (Haziran-Temmuz 1663) Has Oda Ağaları'ndan Hasan Ağa'nın kapıcıbaşılık ile harem-i hümâyundan ihraç olunmasıyla yerine musâhib olmuştur. 1076 Muharremi'nde (Temmuz-Ağustos 1665) Tire ve Manisa sancakları kendisine *arpalık* olarak verilmiştir. Paşa, Bozoklu Mustafa'nın yerine kaptan olmuştur. Mora ceziresinin kurtarılmasında serdar tayin edilmiş daha sonra Seddülbahir muhafızı olmuş ve Zilkade 1096'da (Eylül-Ekim 1685) vefat etmiştir¹⁴⁴.

İbrahim Paşa: Trablusgarp dayılarından olan Mısırlızâde'nin valiliği halkı tarafından kabul edilmeyince İstanbul'a gelerek derya ümerası zümresine katılmıştır. Tersâne-i Âmire'de kalyonlar inşasına başlayıp donanma işlerine nizam vermiştir. 1097 evâsıtında (1685-1686) vezirlik rütbesi verilmiş, Musâhib Mustafa Paşa'nın azledilmesiyle kapudan olmuştur. Eğriboz muhafazasına tayin edilmiş, Kaptanlığa Van eyaletinden azledilen Kalaylı Ahmed Paşa getirilmiş olsa da 1101 evâsıtında (1689-1690) Ahmed Paşa'nın görevden alınmasıyla ikinci defa kaptanıderya olmuştur. 1103 Rebiülevveli'nde (Kasım-Aralık 1691) yine Eğriboz muhafızı olup kapudanlık Çelebi Yusuf Paşa'ya tevcih olunmuştur. 1106'da (1694-1695) Sakız'ın alınmasında serdar tayin olunmuştur. Anadolu eyaletine görevlendirilmişken 1109'da (1697-1698) Zenta bozgununda şehit olmuştur¹⁴⁵.

Ahmed Paşa: Kalaylıkoz Ahmed Paşa aslen Kayserili olup, İstanbul'a geldikten sonra baltacılar zümresine dahil ve Dârüssaâde Ağaları'ndan Yusuf Ağa'nın hizmetine mülazım olmuştur. IV. Mehmed'in saltanatında dârüssaâde ağalığına getirilmiş ve akranları arasında kahvecibaşlık ile şöhret bulmuştur. Sakabaşı iken Cidde'ye vali, daha sonra Van eyaletinden mazul ve Mısırlızâde İbrahim Paşa'nın azliyle 1100 (1688-1689) tarihinde kapudan olmuştur. 1101 Cemâziyelevveli'nde (Şubat-Mart 1690) Bozcaada'ya sürgün edilmiştir. Daha sonra Trabzon, Sivas ve Kıbrıs vilayetlerinde valiliklerde bulunmuş ve 1105 Saferi'nde (Ekim 1693) İstanbul kaymakamı olmuştur. Ardından azledilerek Diyarbakir, Bağdat ve Adana eyaletlerinde valilik yapmış, Azak'ın Ruslar tarafından işgal edilmesi üzerine orayı geri almakla memur edilmiş, ancak korkarak bu görevi yerine getirmemesi üzerine katli için hatt-ı hümâyûn çıkarılmıştır. Affedilince Kandiye valiliği, 1116'da¹⁴⁶ (1704-1705) sadarete getirilmiş ve Zilhicce 1126'da (Aralık 1714) vefat etmiştir¹⁴⁷.

¹⁴³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 338a-339a.

¹⁴⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 339a-340a.

¹⁴⁵ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 340a-341a.

¹⁴⁶ Metinde sehven iki yüz on altı olarak yazılmış.

¹⁴⁷ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 341a-342b.

Yusuf Paşa: Çelebi Yusuf Paşa, Enderûn-ı Hümâyun'da hazine kethüdalığından vezirlikle Sivas valisi olup, Âsitâne-i saâdete gönderilmiştir (27 Rebiülevvel 1103/18 Aralık 1691). 1106'da (1694-1695) Sakız Kalesi'ne düşman hücumuna karşı yardıma gitmemesi nedeniyle azledilerek Midilli Kalesi'ne hapsedilmiştir. Daha sonra yine vezaretle İstanbul kaymakamı olmuştur¹⁴⁸.

Hüseyin Paşa: Amcazâde olarak şöhret bulan Hüseyin Paşa 1095 (1683) Viyana bozgunu sonrasında hapsedilmiş ve daha sonra Şehrizor beylerbeyliğine gönderilmiştir. Ardından Çardak, Receb 1101'de (Nisan-Mayıs 1690) Seddülbahir muhafızlığına getirilmiş ve 1102'de (1691) İstanbul kaymakamı olmuştur. 1105'te (1692) tekrar Seddülbahir muhafızlığına getirilmiştir. 1106'da (1694) kaptanıderyalığa getirilerek Sakız adasının alınmasıyla görevlendirilmiş ve adanın alınmasından sonra buranın muhafızlığına memur edilmiştir. 1108'de (1696) Belgrad muhafızlığına tayin edilmiş ve Elmas Mehmed Paşa'nın şehit edilmesi üzerine sadrazamlığa getirilmiştir. 1110'da (1699) Avusturya, Lehistan, Venedik ve Ruslar ile anlaşma imzalamıştır. Şeyhülislâm Fezullah Efendi ile arası açılan Hüseyin Paşa 1114'te (1702) sadarettten istifa etmiş ve yerine Daltaban Mustafa Paşa getirilmiştir. Eylül 1702'de vefat eden Hüseyin Paşa Saraçhane yakınlarında hazırlattığı türbeye defnolunmuştur¹⁴⁹.

Diğer Hüseyin Paşa: Mezemorta Hüseyin Paşa, Amcazâde'nin azlinden sonra kapudan olmuştur. Altı yıl kadar II. Mustafa döneminde kapudanlık yapıp donanma ile çıktığı birçok seferde büyük başarılar sağlayarak dönmüştür. 15 Rebiülevvel 1113'te (20 Ağustos 1701) vefat etmiş ve Sakız'da defnolunmuştur¹⁵⁰.

Abdül Fettâh Paşa: Mezemorta Hüseyin Paşa'nın etbandan olan Abdül Fettâh Paşa, Cezayir'den beraber gelmiştir. Efendisi himmetiyle kaptanıderya zümresine girmiş, on beş yıl kadar kaptanlar maiyetinde Akdeniz'i muhafaza etmiş ve çoğu kez başarılı olmuştur. Hüseyin Paşa'nın vefatından sonra II. Mustafa döneminde kapudanlığa getirilmiştir. Vücuduna felç isabet ettiğinden dolayı İstanbul gümrüğü malından günlük yüz yirmi akçe ücret ile emekliye ayrılmış ve Şaban 1114'te (Aralık/Ocak 1702-1703) yerine Aşçı Mehmet Paşa geçmiştir¹⁵¹.

Mehmed Paşa: Aslen Rodoslu olan Aşçı Mehmed Paşa kalyonlar kapudanı olup Abdül Fettâh Paşa yerine geçmiştir. Karadeniz sahillerini muhafaza ettiği sıralarda III. Ahmed'in cülusunun duyulması üzerine Âsitâne-i saâdete gelmiş, kapudanlık Çerkes Osman Paşa'ya verilmiş, Aşçı Mehmed Paşa ise kalyon kapudanlığı rütbesine tenzil olunmuştur. On yıl kadar bu minval üzereyken 25

148 *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 342b-343a.

149 *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 343a-344b.

150 *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 344b-345a.

151 *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 345b-346a.

Şevvalinde Damad Süleyman Paşa'nın azl edilmesiyle ikinci defa kapudan olmuştur¹⁵².

Osman Paşa: Çerkes asıllı olan Ebû Tavk Elhâc Osman Paşa, padişah hizmetine layık görülerek IV. Mehmed zamanında saraya çerağ edilmiş, II. Süleyman döneminde silâhtarâğalık yapmış ve 1105 Rebûlevveli evâhırında (Kasım 1693) II. Ahmed'in himmetiyle rikâb kaymakamı olmuştur. Bu vesileyle de Ümmügülsüm Sultan ile nikahlanmıştır. Mısır'ın yanı sıra birçok vilayette valilik, bir iki defa İstanbul kaymakamlığı yapmıştır. Rakka valisi iken Aşçı Mehmed Paşa yerine kapudan olmuş, Karadeniz seferine çıkmıştır. 1116 Cemâziyelâhır'nde (Ekim 1704) azledilerek makamına Baltacı Mehmed Paşa getirilmiştir. Üçüncü kez Sayda valisi iken 1139 Cemâziyelevveli'nin evâsıtında (Ocak 1727'de) vefat etmiştir¹⁵³.

Mehmed Paşa: Aslen Kastamonulu olan Baltacı Mehmed Paşa Âsitâne-i saâdete gelerek hemşehrileri vasıtasıyla baltacılar zümresine dahil olmuştur. 1106 tarihinde (1694-1695) yazıcı halifelîği ile şöhret bulmuştur. Daha sonra kendisine Kastamonu mütevelliliği verilmiş, 1115'te (1703-1704) büyük mîrâhurluğa tayin edilmiş ve 1116 Cemâziyelâhır evâsıtında (Ekim 1704) kaptanıderya olmuştur. Kalaylıkoz Ahmed Paşa'nın sadareten azledilmesiyle yerine geçmiş, 1118 Muharremi'nde (Mayıs 1706) azledilerek yerine Çorlulu Ali Paşa getirilmiştir. Daha sonra Halep ve Erzurum valiliğine ve 1122 evâsıtında (1710) Köprülüzâde Nûman Paşa'nın azledilmesiyle ikinci defa sadrazamlığa getirilmiştir. Ruslar üzerine yapılacak sefere tayin edilip barış teklifine zorlanmıştır. Taraflar arasında yapılan antlaşma neticesinde İstanbul'da aleyhine bir gurubun oluşmasına sebep olmuştur. Edirne'ye gelen Baltacı Mehmed Paşa'dan sadaret mührü alınarak azledilmiştir. Hapsedildikten sonra Sakız'a sürülmüş, Limni'ye nakledilmiş ve orada ölmüştür¹⁵⁴.

Abdurrahman Paşa: Derya ümerasından Frenk Abdurrahman Paşa, Baltacı Mehmed Paşa'nın sadrazam olmasıyla derya işlerindeki maharetinden dolayı kapudan olmuştur. Moskov çarınının barışı bozmasıyla Karadeniz'de donanma-yı hümâyûn ile sefere çıkmıştır. 1117 ramazân-ı şerîfi evâhırında (Ocak 1706) kaza ile kalafatçılar ateşinden Tersâne-i Âmire'de kereste mahzeninin tutuşması sebebiyle kusurlu bulunarak katlolunmuştur. Bir yıl kaptanlık yapmıştır¹⁵⁵.

Veli Paşa: Erzurûmî Süleyman Paşa'nın oğludur. Kapıcılar kethüdâsı iken beylerbeylik payesiyle kapudan olmuştur. 1118 Ramazân-ı şerîfi evâilinde (1706 Aralık ortaları) vezirlikle kubbealtı veziri daha sonra aynı senenin zilkadesi evâilinde vezirlik rütbesinden indirilmiştir. Emekliliği sırasında Edirne gümrüğünden günlük üç yüz akçe vazife ile Dimetoka kasabasına nakledilmiştir. 1121 evâhırında (1710) vezirlikle Sakız muhafazasına tayin edilmiş ve 1123 evâsıtında (1711) Mısır mansıbı

¹⁵² *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 346a-346b.

¹⁵³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 346b-347b.

¹⁵⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 347b-349b.

¹⁵⁵ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 349b-350a.

verilmiştir. Üç yıla yakın Mısır valiliği yapmış ve birçok hizmette bulunmuş, 1126 Şabanı'nda (Ağustos-Eylül 1714) azledilerek İstanbul'a gönderilmiştir. Âsitâne'ye geldiğinde bin üç yüz kese mutâlebesi ve kethüdasıyla hapsedilmiştir. İki yıl kadar hapis sürecinden sonra 1128 evâsıtında (1716) Silâhdar Ali Paşa'nın zulmiyle katledilmiştir. III. Ahmed döneminde bir yıl kadar kapudanlık yapmıştır¹⁵⁶.

İbrahim Paşa: Mora Tripoliçe'de doğan Aşçı Hacı İbrahim Paşa daha sonra İstanbul'a gelerek Saray'a intisap etmiştir. Matbah-ı Âmire'de koyun kâtibi, pazarbaşılık ile çerağ edilmiş, Enderûn-ı Hümâyûn'da Çorlulu Ali Paşa'ya intisap etmiş ve Trablusşam valiliği sırasında kethüdalığı rütbesine ulaşmıştır. Daha sonra Veli Paşa yerine vezirlik payesiyle kaptanıderya olmuştur. 1121 Şabanı'nda (Ekim 1709) Mısır valiliğine getirilmiştir. Bilâhare emîrülhacılık ile Şam ve Halep eyaletleri tevcih olunmuş, Rebiülevvel 1129'da (Şubat-Mart 1117) Canım Hoca Mehmed Paşa'nın yerine ikinci kez kaptanıderyalığa getirilmiştir. Karadeniz'e başarılı bir seferden dönen İbrahim Paşa Kumkapı ile Yenikapı arasında kötü hava şartları nedeniyle iki kalyonun çarpışması, diğer taraftan Kurşunlumahzen arkalarında Uzunçarşılı adlı büyük kalyonun cebehanesine ateş isabet etmesiyle yanarak civardaki gemilere de sirayet etmesi sonucu kullanılamaz duruma gelmiştir. Bu sıralarda Edirne'de bulunan ve durumu öğrenen padişah, İbrahim Paşa'yı kusurlu görerek azletmiş ve Azak muhafızlığına tayin etmiştir. Daha sonra Kandiye valisi olup 1037 Şabanı'nda (Nisan-Mayıs 1628) vefat etmiştir¹⁵⁷.

Mehmed Paşa: Eğribozlu Köseç Ali Paşazâde Mehmed Bey Tersâne-i Âmire'de kethüdâ olduktan sonra kapudan paşa olmuş, 1137 (1724-1725) senesinde vefat etmiştir. III. Ahmed döneminde iki yılı aşkın bir süre kapudanlık görevini yürütmüştür¹⁵⁸.

Ahmed Paşa: Hacı Ahmed Paşa İstanbul'a gelip bazı dostları aracılığı ile Bostancı Ocağı'na çerağ edilmiştir. Bostancıbaşı olduktan sonra beş altı yıl bu görevde bulunmuş, Mehmed Paşa'nın azlinden sonra vezirlikle kapudan olmuştur. 1124 evâhırında (1712) Âsitâne-i Saâdet kaymakamı Çelebi Mehmed Paşa, Özi taraflarına tayin edilince Ahmed Paşa yerine kaymakam olmuş ve Kapudâne-i hümâyûn kaymakamı İbrahim Hoca'ya kapudanlık rütbesi verilmiştir. Ali Paşa'nın Mora fethinden sonra Ordu-yı Hümâyûn ile Âsitâne-i Aliyye'ye gelmesiyle Rodos'a sürülmüş 1127 evâsıtında (1715) Rodos'ta katl olunmuştur. III. Ahmed döneminde bir yıldan fazla kapudanlık yapmıştır¹⁵⁹.

İbrahim Hoca: Orsa-poça olarak bilinir. Âsitâne-i saâdete geldiğinde ilk olarak bostancılar odasında nefer olmuş ancak ayıplanacak davranışlarının çokluğu sebebiyle söz konusu ocaktan uzaklaştırılmıştır. Daha sonra hizmeti mukabili

¹⁵⁶ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 350a-351a.

¹⁵⁷ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 351a-352b.

¹⁵⁸ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 302b-303a.

¹⁵⁹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 353a-353b.

kalyon kapudanı, sonraki süreçlerde ise riyâle, patrona ve kapudane olmuştur. 1125 rebî'inde (Mart-Nisan 1713) sadrazam Süleyman Paşa ile makamlarını değiştirerek Süleyman Paşa kapudanlık rütbesine, İbrahim Hoca ise sadaret makamına getirilmiştir. Ancak leventlikten yetiştiğinden saltanat adabı ve usulünden bi-haber olması nedeniyle yirmi iki gün kadar sadareten sonra azledilerek, katl olunmuştur¹⁶⁰.

Süleyman Paşa: Abaza Damad Süleyman Paşa, IV. Mehmed döneminde Sarây-ı Hümayun'a dahil olmuş ve silâhdar ağalık rütbesine erişmiştir. Silâhdar ağalıktan vezirlik ile Kıbrıs valisi olmuştur. 1125 Rebülevvelinde (Mart-Nisan 1713) kapudanlık rütbesi verilmiş sadarete ise İbrahim Hoca getirilmiştir. Şevval 1125'te (Ekim-Kasım 1713) Kandiye muhafazasına Sinan Paşa tayin edilmiş ve makama ikinci kez Aşçı Mehmed Paşa getirilmiştir. 1127 Zilhiccesi'nde (Kasım-Aralık 1715) Silahdar Ali Paşa iradesiyle katledilmiştir. III. Ahmed döneminde beş ay sadrazamlık ve yedi ay kadar kapudanlık yapmıştır¹⁶¹.

Diğer Süleyman Paşa: Liman reisi Süleyman Hoca olarak bilinir. İzmir'de doğmuş akrabalarından biri marifetiyle Cezayir tarafına yönelmiş orada yetişerek sefine hâceliği rütbesine ulaşmıştır. Cezayir dayısı ile aralarının açılması üzerine İstanbul'a gelerek Mezemorta Hüseyin Paşa'nın kaptanlığı sırasında kalyon kapudanlıklarından birinde istihdam edilmiştir. Bir müddet sonra liman reisliğine getirilmiş, 1126 (1714-1715) senesinde Aşçı Mehmed Paşa'nın ikinci defa azledilmesiyle kapudan olmuştur. Yaklaşık iki yıl kadar kapudanlık yaptıktan sonra Akdeniz'den Adana muhafazasına ve Mora seferi senesinde Eğriboz muhafazasına memur ve Varadin seferi sırasında kalyonlar kapudanı olup donanma-yı hümayun ile Körfez'e yönelmiştir. Dönüşte Kaptanıderya İbrahim Paşa'nın azliyle ikinci defa vezirlikle kaptanıderya olmuştur. 1133 (1720-1721) senesinde donanma-yı hümayun ile Akdeniz'e çıkıp müptela olduğu illet sebebiyle Büyük Değirmenlik adası civarında vefat etmiştir. Cenazesi Sakız'a nakl olunmuş ve Abdülfettah Mezarlığı'na defnedilmiştir. Kapudanlık vekaleti Rodos beyi Süleyman Paşa'ya verilmiştir¹⁶².

Mehmed Paşa: Canım Hoca Elhâc Mehmed Paşa Mora yarımadasının Koron şehrinde doğmuştur. Denizcilik ilmine dair eğitimini tamamladıktan sonra sefine reisi olmuş, hemşerisi Abdülfettah Kapudan ile Cezayir'e gitmiştir. Oradan da Trablus'a geçerek evlenmiş ve şöhret kazandıktan sonra gemi ile Akdeniz'e geçmiş, iki kez esir edilmiş ve kurtulduktan sonra yine Trablus'a gelip memleketin valisi Halil Paşa ile bir hususta aralarında anlaşmazlık çıkması üzerine hacca gitmiştir. Daha sonra Devlet-i Aliyye'ye gelerek 1117'de (1705-1706) kalyonlar kapudanı olmuştur. 1129 evâilinde (1716 sonları) kapudanlıktan azledilerek yerine ikinci kez Kethüda İbrahim Paşa getirilmiştir. Mehmed Paşa hapis, müsadere ve katl

¹⁶⁰ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 353b-354b.

¹⁶¹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 354b-355a.

¹⁶² *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 355a-357a.

korkusuyla Trablus'a firar etmiş ve davet üzerine Sinop'ta gemi inşasına tayin edilmiştir. 1143 (1730-1731) tarihinde Hafız Ahmed Paşa'nın azledilmesiyle ikinci kez kapudan olmuştur. 1144 Rebûlevvelinde (Eylül-Ekim 1731) Resmo eyaletiyle azledilip makamına Şahin Mehmed Paşa getirilmiştir. 1145 Zilhiccesi'nde (Eylül-Ekim 1731) üçüncü kez kapudan olmuştur. Akdeniz'e çıkarak yaklaşık dört yıl burayı muhafaza etmiştir. 1149'da (1736-1737) Rusya seferine ince donanma ile yardıma gitmiştir. Kış mevsiminin Kırım sahillerinde geçirilmesi ferman olunmasına rağmen İstanbul'a dönünce azledilmiş ve makamına Ali Kapudan getirilmiştir. Daha sonra hac görevini ifa etmek üzere gittiği yerde vefat etmiştir¹⁶³.

Mustafa Paşa: Nevşehirli İbrahim Paşa ülfeti münasebetiyle kendisine damat edinmiş idi. Edirne'de rikâb-ı hümâyun kaymakamı olduğu sıralarda mîrâhûr-ı sâni, daha sonra kapıcılar kethüdâsı olmuştur. Tevkii Mehmed Paşa'nın sadareten azledilmesiyle İbrahim Paşa sadrazamlığa getirilmiş, Mustafa Paşa ise vezaretle tevkii olmuştur. 1133 evâhırında (1721) Süleyman Paşa'nın mahlûlünden derya kalemi tevcihinin kendisine bırakılmasının belirtilmesi üzerine kaptanıderya olmuştur. On yıl kadar kapudanlık süresince asla herhangi bir tarafa donanma-yı hümâyun ile sefere çıkmamış, Akdeniz muhafazasına vekilini göndermiştir. 1143 Muharremi'nde (Temmuz-Ağustos 1730) Ordu-yı hümâyun'un Üsküdar'a gelmesiyle Âsitâne-i Aliyye'de kaymakam bulunan Mustafa Paşa meydana gelen büyük fitne/Patrona Halil İsyanı'nda katl olunmuştur. Makamına Abdi Kapudan getirilmiştir¹⁶⁴.

Abdi Paşa: Kalyon kapudanı iken riyâle, patrona ve daha sonra kapudâne-i hümâyun kapudanı olmuştur. III. Ahmed'in emriyle Kaymak Mustafa Paşa'nın azledilmesi üzerine beylerbeyi payesi ile kapudanlığa getirilmiştir. I. Mahmud'un tahta çıkmasıyla birkaç gün içinde kapudanlık Ahmed Paşa'ya verilmiş, Abdi Paşa'ya ise Resmo tevcih edilmiştir. Zilkade 1143'te (Mayıs-Haziran 1731) Canım Hoca Mehmed Paşa'nın ikinci kez azledilmesiyle ikinci defa kapudan olmuş, Resmo'dan İstanbul'a gelinceye kadar kapudanlık vekaletine Murâbit Hacı Hüseyin Paşa tayin edilmiştir. 20 Rebûlevvel 1144'te (22 Eylül 1731) kapudanlık Şahin Mehmed Paşa'ya tevcih edilmiş Abdi Paşa'ya yine Resmo sancağı verilmiş ve bu zat orada vefat etmiştir¹⁶⁵.

Ahmed Paşa: Çerkes Osman Paşazâde Hâfız Ahmed Paşa'dır. 1135 evâilinde babası Sayda'dan sonra Şam valiliğine getirilince Sayda beylerbeyliği Ahmed Paşa'ya verilmiştir. 1136 evâsıtında (Şubat 1724) III. Ahmed'in kızı Hatice Sultan ile nikâhlanmıştır. 1140'ta (1727-1728) arpalık ile Yenişehir sancağı tevcih olunmuş, kubbealtı vezirliği ve 1143'te (1730-1731) Abdi Paşa'nın ilk defa azliyle kapudanlık

¹⁶³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 357a-358b.

¹⁶⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 358b-359b.

¹⁶⁵ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 359b-360b.

verilmiştir. Kendisine Sayda'dan sonra Aydın eyaleti tevcih olunmuş, yolculuk sırasında vefat etmiştir¹⁶⁶.

Mehmed Paşa: Şahin Mehmed Paşa kul kethüdâsı Türk Şaban Ağa'nın kölesi olup daha sonra Yeniçeri Ocağı'nda yetişerek "çorbacı", "turnacı" ve "saksoncubaşı" olmuştur. Zağarcıbaşı iken İran senesinde ağa vekili olup gösterdiği gayretler neticesinde kendisine beylerbeylik verilmiştir. 1138 evâhırında İnebahtı sancağı ihсан olunmuştur. 1143 Ramazan'ında (Eylül-Ekim 1730) Muhsinzâde Abdullah Paşa'nın azliyle Yeniçeri ağalığı tevcih edilmiştir. 27 Rebiülevvel 1144'te (29 Eylül 1731) Abdi Paşa'nın ikinci defa azledilmesiyle kapudanlık rütbesine terfi olunmuştur. 1144 Cemâziyelevveli evâhırında (Ekim 1731) azledilmesiyle yerine Murâbıt Kapudan getirilmiştir. 1148'de (1735-1736) Bender seraskeri iken vefat etmiştir¹⁶⁷.

Hüseyin Paşa: Akdeniz sahillerinde meydana gelen savaşlarda tecrübe kazanan Murâbıt Elhâc Hüseyin Hoca kalyon kapudanı olduktan sonra riyâle, patrona, kapudâne-i hümayun kapudanı ve liman reisi olmuştur. Abdi Kapudan ikinci kez kapudan olarak İstanbul'a gelince vekil tayin edilmiş ve 1144 evâsıtında (1731 sonları) vekaleten ve on gün kadar asaleten beylerbeylik rütbesi verilmiştir. Altı ay kadar kapudan olduktan sonra azledilmiş ve makamına Silâhdar Bekir Paşa getirilmiştir¹⁶⁸.

Ebûbekir Paşa: Aslen İstanbulludur. Sarây-ı hümayuna girerek yükselmiştir. 1141 (1728-1729) tarihinde silâhdarlık verilmiştir. 1143 evâilinde (1730) vezaretle Anadolu eyaleti ihсан olunmuş ve Ayşe Sultan¹⁶⁹ ile evlenmiştir. 1144'te (1731-1732) Ali Paşa'nın sadarete teşrif etmesiyle, Asitane'ye davet edilerek Murâbıt Elhâc Hüseyin Paşa'nın azliyle kapudanlığa getirilmiştir. 1145 Zilhicce'si (1733) evâhırında kapudanlıktan azledilerek üçüncü kez Canım Hoca Elhâc Mehmed Paşa'ya bu görev verilmiştir. Daha sonra Konya ve Adana valilikleri tevcih edilmiş, yedi yıl kadar da Kefe valiliği yaptıktan sonra Vidin eyaletine getirilmiştir¹⁷⁰.

Ali Paşa: Laz Ali kapudandır. Sakız senesinden beri mîrî kalyonlar ile Akdeniz'i gezmiş, derya fenninde yetiştikten sonra kalyonlar kapudanı ve ardından riyâle, patrona ve kapudane olup 1149 Şabanı'nda (Aralık-Ocak 1736-1737) Canım Hoca Mehmed Paşa'nın üçüncü defa azledilmesiyle de beylerbeyi rütbesi ile kaptanıderya olmuştur. Azlolanmasını müteakip 1149 Ramazân-ı şerifi evâsıtında (Ocak 1737) vefat etmiştir¹⁷¹.

¹⁶⁶ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 360b-361a.

¹⁶⁷ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 361a-361b.

¹⁶⁸ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 361b-362a.

¹⁶⁹ Diğer bazı kaynaklarda Ebûbekir Paşa'nın II. Mustafa'nın kızlarından Safiye Sultan'ın üçüncü eşi olduğu belirtilir. Bk. Danişmend, *İzablı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, s. 211; M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, TTK Yay., Ankara 1992, s. 77.

¹⁷⁰ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 362a-363a.

¹⁷¹ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 363a-363b.

Süleyman Paşa: Donanmadan yetişmiş Ramazan 1149'da (Ocak-Şubat 1737) Aylaz Ali Paşa yerine vezaret rütbesi ile kapudan olmuştur. Beş yıla yakın kapudanlık yapmış ve zamanında meşhur olmuştur. 1154 (1741-1742) senesinde müptela olduğu hastalıktan vefat etmiştir. Üsküdar'da Tunusbağı yakınlarına defnedilmiştir¹⁷².

Mustafa Paşa: Mısır valisi iken vefat eden Kara Mustafa Paşa'nın oğludur. Silâhşorân-ı şehriyârî zümresinden olan Mustafa Paşa mîrâhur-ı sânilikten kısa süre sonra mîrâhur-ı kebîr olmuştur. 1149'da (1736-1737) vezaretle Selanik'e vali, Süleyman Paşa fevtinden sonra kaptanıderya olmuştur. Yine aynı sene Akdeniz'i muhafaza edip döndükten sonra sürgün edilmiş ve malları müsadere edilerek makamına Osman Paşazade Ahmed Paşa getirilmiştir. 1157 evâsıtında Râtıb Ahmed Paşa'nın azledilmesiyle ikinci defa kaptanıderya olmuştur. 1159'da (1746-1747) bazı kusurlarından dolayı makamına Mahmud Paşa getirilerek kendisine Selanik eyaleti tevcih edilmiş ve ardından Hanya muhafızlığı verilmiştir¹⁷³.

Ahmed Paşa: Rumeli-Yenişehir'de doğan Râtıb Ahmed Paşa babasının maiyetinde İstanbul'a gelmiştir. İran taraflarına sipehsâlâr olarak tayin olunan pederinin savaş esnasında şehit olmasıyla kendisine vezirlikle Rumili beylerbeyliği verilmiştir. Daha sonra diğer bazı eyaletlerde vali 1157 Rebiülâhır'ında (Mayıs-Haziran 1744) Mustafa Paşa'nın ilk azliyle kapudanlığa getirilmiştir. Akdeniz seferine çıkmış ve 16 Şevval 1157'de (22 Kasım 1744) kapudanlıktan Mora eyaletine nakledilmiştir. Yerine ikinci kez Mustafa Paşa getirilmiştir¹⁷⁴.

Mahmud Paşa: Soğanyemez Mahmud Paşa olarak bilinmektedir. Silâhşor zümresinden olup, Mustafa Paşa'ya vezirlik rütbesi verilmesiyle mîrâhurluğa getirilmiştir. Bir süre sonra kapıcılar kethüdâsı olmuş, Mustafa Paşa'nın ikinci kez azledilmesiyle kaptanıderya olmuştur. 1159 Şabanı'nda (Ağustos-Eylül 1746) Aydın eyaleti tevcih edilmiş ve orada vefat etmiştir¹⁷⁵.

Sonuç olarak, Şehrîzâde Mehmed Said'in Rebiülevvel 1162'de (Şubat-Mart 1749) kaleme aldığı kaptanıderya biyografilerini ihtiva eden *Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika Bi'l-bihâr* isimli eseri bu alanda yapılan ilk müstakil çalışmalardandır. Eserde ilk kaptanıderya kabul edilen Baltaoğlu Süleyman Bey'den başlanılarak Soğanyemez Mahmud Paşa'ya kadar sırası ile farklı uzunluktaki kaptanıderyaların isimleri, aslen nereli oldukları, intisap ettikleri kimseler, sarây-ı hümayûna gelişleri, aldıkları eğitim, görevleri, ismen kimden sonra kapudan oldukları, faaliyetleri, hangi padişah döneminin kaptanlarından oldukları, azledilişleri, tekrar kaçınıcı kez göreve getirildikleri, nasıl vefat ettikleri, nerede medfûn oldukları gibi bilgiler tasrih edilmiştir. Eserde işaret edilen yer adları İstanbul'un toponimisi bakımından da

¹⁷² *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 363b-364a.

¹⁷³ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 364a-364b.

¹⁷⁴ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 364b-365b.

¹⁷⁵ *Zübdetü'l-Abbâr*, vr. 365b- 366a.

önem taşımaktadır. Öte yandan söz konusu bu bilgilerin kaynaklar ışığında ele alınmış olması telifte takip edilen yol hususunda da bizlere fikir vermektedir.

Zübdetü'l-Abbâr her ne kadar *Tuhfetü'l-Mustafaviyye*'nin muhtasarı görünümünde olsa da muhteva cihetinden daha hacimli hatta yirmi kadar daha fazla kaptan paşanın hal tercümelerini ihtiva etmektedir. Yani *Tuhfetü'l-Mustafaviyye*'de Baltaoğlu Süleyman Bey'den Baltacı Mehmed Paşa'ya kadar olan kaptan paşalar yer alırken *Zübdetü'l-Abbâr*'da ayrıca yukarıda isimleri zikredilen Frenk Abdurrahman Paşa'dan Soğanyemez Mahmud Paşa'ya kadar gelen kaptanıderyaların biyografileri de bulunmaktadır. Dahası *Zübdetü'l-Abbâr*'ın sonunda yer alan fihristte Soğanyemez Mahmud Paşa akabinde Şehsuvarzâde Mustafa Paşa, Ebûbekir Paşa ve Durak Mehmed Paşa gibi kaptan paşalara sadece ismen yer verilmiş olması müellifin eserini Durak Mehmed Paşa'ya kadar mı getirmeyi hedeflediği sorusunu da akla getirmektedir.

Yukarıda vermiş olduğumuz izahattan önemini ortaya koymaya çalıştığımız Şehrîzâde Mehmed Said'in *Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika Bi'l-bihâr* isimli eseri kaptanıderya biyografilerini tetkik edecek araştırmacıların müstağni kalamayacağı önemli bir eserdir.

Kaynaklar

Kaynak Eserler

- Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyli 'alâ-Kesfi'z-Zunûn 'an-Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, II, İstanbul 1366-1947.
- Kâtib Çelebi, *Fezleke*, [Osmanlı Tarihi (1000-1065/1591-1655)], haz. Zeynep Aycibin, Çamlıca Yay., II, İstanbul 2016.
- Kazasker Mehmed Hafid, *Sefinetü'l-Vüzerâ*, nşr. İsmet Parmaksızoğlu, Şirketi Mürettibiye Basımevi, İstanbul 1952.
- Na'imâ Mustafa Efendi, *Târîh-i Na'imâ*, haz. Mehmet İpşirli, TTK Yay., VI, Ankara 2014.
- Râmizpaşazâde Mehmed İzzet, *Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ*, İstanbul 1285.
- Şehrîzâde Mehmed Saîd, *Zübdetü'l-Abbâr el-Müte'allika bi'l-Bihâr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY, nr. 2548, vr. 292a-292b.
- _____, *Tuhfe-i Mustafâviyye Fî Beyân-ı Kapudânân-ı Devlet-i Aliyye*, haz. Davut Adlığ, Efe Akademi, İstanbul 2020.

Araştırma ve İnceleme Eserler

- Aktı, Yunus, *Ahmed Nazîf Efendi ve Nakîbüleşraflara Dair Eseri: Riyâzû'n-Nukabâ, Talil Metin*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 10.
- Babinger, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çev. Çoşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1992.
- Beyoğlu (Yatak), Süleyman, "Sadrazamlar ve Kapudan-ı Deryalar Hakkında Yazılan Biyografik Eserler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 69, İstanbul 1990, s. 142.
- Bilici, Faruk, *Şehrîzâde Mehmed Said Efendi'nin Târîh-i Neşverdâ Metni*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Yeniçağ Tarihi Kürsüsü, İstanbul 1974 (Mezuniyet tezi).
- _____, "Şehrîzâde Mehmed Said", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 38, İstanbul 2010, s. 473.
- Bostan, İdris, "Kapudan Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 24, İstanbul 2001, s. 354-355.
- Bursalı Mehmed Tâhir, "Şehrîzâde Mehmed Said Efendi", *Türk Yurdu*, cild: 6, sayı: 62, (30 Mart 1330), s. 2070.
- _____, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, III, İstanbul 1342.
- Danişmend, İsmail Hami, *İzablı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, 5, İstanbul 1971.
- Köprülü, Orhan F., "Hâfız Ahmed Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 15, İstanbul 1997, s. 84-85.
- Şakiroğlu, Mahmut H. "Hüseyni Fevzi Kurtoğlu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 26, Ankara 2002, s. 450-451.
- Özbaran, Salih, "Kapudan Pasha", *The Encyclopaedia of Islam (EI)*, (İng.), Vol IV, Leiden 1978, pp. 571-572.
- Özcan, Abdülkadir, *Osmanlı'da Tarih Yazımı ve Kaynak Türleri*, Kronik Kitap, İstanbul 2020.
- _____, "Hafid Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 15, İstanbul 1997, s. 111-112.
- _____, "Mustafa Paşa, Zurnazen", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 31, Ankara 2020, s. 346-348.
- Parmaksızoğlu, İsmet, "Kaptan Paşa", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6, Eskişehir 2001, s. 206-210.
- Sevinç, Nurten, *Şehrîzâde Mehmed Said ve Kurretü'l-Ebsâr (Târîh-i Neşverdâ) Adlı Eseri: Tablil ve Metin*, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2020.
- _____, "Şehrîzâde Mehmed Said: Hayatı ve Eserleri", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, sayı 20 (2022 Güz), s. 211-237.
- _____, "Zübdetü'l-Ahbâr el-Müte'allika bi'l-Bihâr", *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/zubdetu-l-ahbar-el-muta-allika-bi-l-bihar> (08/01/2022).
- Uluçay, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, TTK Yay., Ankara 1992.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, TTK Yay., Ankara 1988.

Extended Summary

In the XVIII. century, there were works written following the old tradition in the genre of biography, as well as independent works according to professional groups. Undoubtedly, in addition to general biographies, there are also biographies of captains, who have an important place in our cultural history.

The translated biographies of those who were appointed to the office of captain-general, the supreme commander of the Ottoman naval forces and commander-in-chief of the navy, were written by many authors and various works were created. One of these works is Zübdetü'l-Ahbâr el-Müte'allika bi'l-Bihâr, which is among the written sources of Ottoman history but was not used as a source until recently. The author's line copy is found in Istanbul University Rare Works Library, TY, nr. 2548, TY, nr. 2548, between 291b-366b, is important for being one of the first examples of its kind.

This study focuses on Zübdetü'l-Ahbâr written by Şehrîzâde Mehmed Said. The author and Zübdetü'l-Ahbâr, its sources, the connection of the work with Tuhfetü'l-Mustafaviyye and the biographies of the captain pashas in the manuscript are discussed.

As far as can be determined, the first work devoted to the biographies of captains is Tuhfetü'l-Mustafaviyye fi-Beyân-ı Kapudanân-ı Devlet-i 'Aliyye. In this work, which was written at the request of Şehsuvar-oğlu Mustafa Pasha, the author gives the biographies of the captains-derya from Baltaoğlu Süleyman Bey to Baltacı Mehmed Pasha (1704-1 month, 19 days). However, Şehrîzâde made some abbreviations in his work in line with the advice of some learned people and wrote Zübdetü'l-Ahbâr el-Müte'allika bi'l-Bihâr in Rebî'ülevvel 1162 (February-March 1749) and presented it to Es-Seyyid Mustafa Pasha. Although the work, which is devoted to the biographies of the captain pashas starting from Baltaoğlu Süleyman Bey, who is considered to be the first captain-general, to Soğanyemez Mahmud Pasha (1746-7 months, 12 days), is known to be a miscellany of Tuhfetü'l-Mustafaviyye, it is important in that it contains the biographies of about twenty captain-generals of different lengths from Frenk Abdurrahman Pasha to Soğanyemez Mahmud Pasha.

In Zübdetü'l-Ahbâr, the expression is very clear and precise. The work gives information about the names of the captain pashas whose biographies are given, where they were originally from, the people they were initiated by, their arrival at the palace, the education they received, their duties, which of them were among the viziers and emirs, after whom they served as captain pashas, their activities, which sultan they were captains under, the reasons for their dismissal, the number of times they were reinstated, how they died, and where they were buried. While dwelling on these issues, the author often observes the order of events and uses sentences skilfully and without bloating, without disturbing the integrity of meaning. In addition to the prose, which we can call a simple summary, the work is adorned with poems written under headings such as couplets, li-münşihî, Târîh, and Mısra'. The work is not shallow in terms of classification and organisation, with fifteen

lines in each of its pages. Not all captain pashas have the same number of lines, and some are more detailed than others. The author's mistakes and omissions in some dates and names have been corrected as much as possible in the footnotes.

While composing *Zübdetü'l-Ahbâr*, Şehrîzâde made use of various works by occasionally mentioning the name of the source or the name of the author. Kâtib Çelebi's *Tuhfetü'l-Kibâr*, Osmanzâde Ahmed Tâib's *Hadikatü'l-Vüzerâ*, Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi's *Ravzatü'l-Ebrâr*, Na'imâ Târîhi and the draughts of the history written by Şârihülmenârzâde Ahmed Efendi, one of its sources, among these works are, *Takvimü't-Tevârih Zeyli*, *Târîh-i Râsid*, *Tuhfetü'l-Mustafaviyye* and the history of his father, and *Tuhfetül-Elbâb* based on Şemseddîn-i Bağdâdî. From time to time, the author also gives clues about his historiography by using his sources on the subject in a comparative manner.

While there are similarities between *Zübdetü'l-Ahbâr* and *Tuhfetü'l-Mustafaviyye* in terms of volume and content, there are also aspects in which these two works differ from each other. Again, the information given from time to time in both works is in parallel and complementary to each other with some differences in expression. Furthermore, the author sometimes feels the need to change the information given in *Tuhfetü'l-Mustafaviyye* because he thinks that it is incomplete or incorrect. In *Zübdetü'l-Ahbâr*, Şehrîzâde sometimes fills in some dates that he did not mention in *Mustafaviyye*. Sometimes, although he refers to *Tuhfetü'l-Mustafaviyye* for the details of the relevant issue, we see that he does not give details about the situation there either and refers it to the opinion of historians.

Şehrîzâde Mehmed Said's *Zübdetü'l-Ahbâr el-Müte'allika Bi'l-bihâr*, the importance of which we have tried to reveal from the explanations we have given in our study, can be said to be an important work that researchers who will examine the biographies of captains and captains cannot remain contented.